

**9-13. YÜZYIL ARASI ARAPÇA KLASİK METİNLERDE GEÇEN SAVAŞ
VE ASKERLİK TERİMLERİ**

Nevzat ÖZKALKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS, 2014

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 6 (altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Nevzat
Soyadı : ÖZKALKAN
Bölümü : Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : 9-13. YÜZYIL ARASI ARAPÇA KLASİK METİNLERDE
GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİ

İngilizce Adı : WAR AND MILITARY TERMS IN CLASSICAL ARABIC
TEXT BETWEEN 9TH.-13TH. CENTURY

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Nevzat ÖZKALKAN

İmza :

Jüri Onay Sayfası

Nevzat ÖZKALKAN tarafından hazırlanan “9-13. YÜZYIL ARASI ARAPÇA KLASİK METİNLERDE GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

(Doğu Dilleri Anabilim Dalı, ANKARA ÜNİVERSİTESİ)

Başkan : Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

(Doğu Dilleri Anabilim Dalı, ANKARA ÜNİVERSİTESİ)

Üye : Doç.Dr. Kemal TUZCU

(Doğu Dilleri Anabilim Dalı, ANKARA ÜNİVERSİTESİ)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hacı YILMAZ

(Doğu Dilleri Anabilim Dalı, YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

Tez Savunma Tarihi: 15.09.2014

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince değerli bilgi ve tecrübeleri ile beni yönlendiren yardımlarını ve hoşgörüsünü esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. M.Faruk TOPRAK'a, kıymetli vaktini ayırarak yardımlarını esirgemeyen eşi Sayın Prof. Dr. Funda TOPRAK'a, beni yüksek lisans yapmama teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Musa YILDIZ'a, değerli meslektaşım (E) Alb. Rahmi KART Bey'e, sınıf arkadaşım Doç. Dr. Kemal TUZCU'ya, her konuda kendisi ile görüş alışverişinde bulunduğum sınıf arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Hacı YILMAZ'a ve bana yardımlarını esirgemeyen eşime en içten teşekkür ve saygılarımı sunarım.

9-13. YÜZYIL ARASI ARAPÇA KLASİK METİNLERDE GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİ

(Yüksek Lisans)

NevzatÖZKALKAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ağustos2014

ÖZ

Ulusların tarihlerinde savaşların büyük yeri vardır. Modern askeri terminolojinin bir bölümü, tarihi dönemlerden geçerek günümüze ulaşmış terimlerden oluştuğundan, klasik Arapça kaynak eserlerde geçen askeri terimlerin araştırılması gereken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı; 9-13. yüzyıl arası Arapça yazılmış bazı eserlerdeki savaş ve askerlik terimlerini belirlemektir. Arapça kaynak eserlerde geçen savaş ve askerlik terimlerinin tespiti, bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır. Söz konusu terimlerin, günümüz modern savaş silah ve araçlarında kullanılıp kullanılmadığının bilinmesi, terimlerin çıkış yerlerinin kavranması açısından önem arz etmektedir. Araştırma tarama modelinde betimsel bir nitelik taşımaktadır. Verilerin toplanması amacıyla 9-13. yüzyıl arası yazılmış Arapça kaynak eserlerden yararlanılmış ve bu eserlerde geçen savaş ve askerlik terimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda 455 savaş ve askerlik terimi incelenmiş olup bu terimlerin birçoğunun hala günümüzde de kullanıldığı, bazısının günümüzde üretilen modern savaş silah ve araçlarına isim olarak verildiği ve bazısının ise artık kullanılmadığı gözlemlenmiştir.

Bilim Kodu : 6002

Anahtar Kelimeler :Arapça Askeri ve Savaş Terimleri, 9.-13. Yy. Askeri Terminoloji,
Askeri terimler Etimolojisi

Sayfa Adedi : 121

Danışman : Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

**WAR AND MILITARY TERMS IN CLASSICAL ARABIC TEXT
BETWEEN 9th-13th. CENTURY**

(M.S Thesis)

Nevzat ÖZKALKAN

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

August 2014

ABSTRACT

Wars have always played a significant role in the history of nations. Due to the fact that modern military terminology includes a part inherited from historic sources, a thorough study of classical Arabic literature in search for military ethymology is deemed a necessity. The purpose of this study is to determine the terms of war and military in some of the works that were written in Arabic between 9th - 13th century. Determination of war and military terms in the Arabic sources that survived throughout history will inspire and encourage future studies in this area. Whether a historic term is still in use, either with the same meaning or some nuances, in the contemporary language has a critical importance and set basis for this study. This study has descriptive qualifications in screening model. In order to collect data, an adhoc study on Arabic sources written between 9th-13th century is performed and the war and military terms in these works were analyzed. As a result, 455 unique terms of war and military were detected. It was observed that, many of the subject terms were still in use today, though with same, similar or quite different meanings while some had fallen from Arabic vocabulary during the course of history.

Science Code : 6002

Key Words : Arabic Military and War Terms, Military Terminology in
9th-13th century, Ethymology of Military Terms

Page Number : 121

Supervisor : Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU	I
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	II
JÜRİ ONAY SAYFASI	III
TEŞEKKÜR	IV
ÖZ.....	V
ABSTRACT.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
TANIMLAR	XII
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
BÖLÜM II	5
CAHİLİYE VE ERKEN İSLAMİ DÖNEME AİT ESERLERDE GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	5
Cahiliye Dönemi Genel Sosyal Durumu.....	5
Cahiliye Dönemine Ait Eserlerde Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri ...	5
Bellibaşlı Savaş Araç ve Gereçleri	7
Ordu ve Savaş Düzenleri	11
Diğer Savaş ve Askerlik Terimleri.....	13
Erken İslami Dönem Eserlerinde Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri	17
Kişisel Kullanılan Savaş Araç ve Gereçleri	17
Ordu ve Savaş Düzenleri	20
Savaşta Kullanılan Semboller	21
İsmi Fâil Veznindeki Askerlik Terimler	22

Diğer Savaş ve Askeri Terimleri	23
Savaş ve Askerlik İle İlgili Fiiller	25
BÖLÜM III.....	26
9-13. YÜZYIL ARAPÇA KLASİK ESERLERDE GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİ	26
9. - 13. Yüzyıl Arapça Klasik Eserlerde Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri	26
Savaşlarda Giysi Olarak Kullanılan Araçlar	27
Savaşlarda Kullanılan Kişisel Silahlar	30
Askeri Birlik Terimleri ve Savaş Düzenleri	51
Savaşlarda Kullanılan Hayvanlar.....	55
Savaşlarda Kullanılan Semboller	59
Savaş ve Askerlik Ve İle İlgili Diğer Kavramlar	59
Savaş ve Askerlikle İlgili Tespit Edilen Fiiller.....	64
9-13. Yüzyıl İncelenen Arapça Klasik Eser Yazarları.....	84
BÖLÜM IV	87
BU ÇALIŞMADA GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİ İNDEKSİ	87
TABLolar	87
ŞEKİLLER	97
BÖLÜM V.....	101
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
Sonuçlar	101
Öneriler	103
KAYNAKÇA	105

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İsim Olarak Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri.....	87
Tablo 2. Fiil Olarak Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri.....	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Askeri Giysi Resimleri.....	97
Şekil 2. Kişisel Silah Resimleri.....	97
Şekil 3. Savaşçı Resimleri.....	98
Şekil 4. Savaşlarda Toplu Olarak Kullanılan Araç Resimleri.....	99
Şekil 5. Savaşlarda Kullanılan Bazı Hayvan Resimleri.....	100

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
der.	: Derleyen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
h.	: Hicri
m.	: Miladi
s.	: Sayfa
ö.	: Ölümü
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire

TANIMLAR

Klasik eser: Bulunduğu alanda üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değeri yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eserlere klasik eser denir. Arapça, Kur'ân-ı Kerîm'in nuzulü ve İslam dininin yayılışını izleyen çağlardan itibaren kesintisiz eser veren dillerden biri olması itibarıyla, birçok alanda klasik eser zengini bir dildir. Eseri sadece eski olması değil, yazıldığı döneme ait bilgileri içermesi, o dönemin dili ve üslubuyla kaleme alınmış olması ve bazen hiçbir yerde rastlanmayan bilgileri içermesi, kendisine ayrı bir değer katmaktadır.

Terim: Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı olan söz(TDK, 1988,1458). Genel olarak özel alanların kavramlarına verilen addır. Bu alanlar, bilim, teknik, sanat, zanaat, spor, tecim gibi birbirinden ayrı olabilir. Örneğin kimya dalındaki radyum, baryum maddeleri gibi, dilbilim ve yazında geçen öğretilere de ayakkabıcılıkta geçen fiyonda da birer terimdir. (Aksan, 2009, s.40)

Askeri Terim: Terimler genel olarak tek anlamlı öğelerdir. Bitkibilimdeki çanak yaprak, geometrideki üçgen, fizikteki özgül ağırlık, hekimlikteki toplardamar dilbilimdeki çekim gibi(Aksan, 2009, s.40). Askeri terim ise askerlerin meslekleri gereği kullandıkları ve askerliğe özgü terimlerdir. Ordu, kolordu, tümen, tugay, subay, astsubay asker gibi.

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanı insan yapan niteliklerin başında dil gelir. Zeka ve Kültür seviyesi ne olursa olsun her insan bir dil öğrenir ve o dili konuşur. Dil, doğuştan ve insana özgü olduğundan hayvanlara uygulandığı gibi basit bir şartlandırma ve tekrarla laboratuvarında öğrenilmez. Şüphesiz insanı öteki canlı varlıklardan ayıran en belirleyici özelliktir. Dil, insanın duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürmesine olanak sağlar. Dil sayesinde, yüzyıllar boyunca bilimde, teknolojiye elde edilen gelişmeler sonraki kuşaklara aktarılmıştır. Bugün yeryüzünde kaç dil konuşulduğu konusunda kesin bir sayı söylenememektedir. Bununla birlikte, Hengirmen, (1995)'a göre, yeryüzünde konuşulan dil sayısı ortalama bir hesapla yaklaşık olarak 4000 civarındadır. Diller arasında ses dizgisi, biçim, yapı, sözdizimi gibi benzerlikler ve yakınlıklar bakımından dil akrabalıkları söz konusudur. Arapça biçim bakımından, bükümlü diller grubuna, kaynak bakımından da Hami-Sami dil ailesi grubuna girmektedir (Aksan, 2009). Diller arasındaki ilişkilerde en çok alınan öğeler sözcüklerdir. Başta dinsel yaklaşımlar, edebiyat etkilenmeleri olmak üzere ticari, siyasi ilişkiler gibi etkileşimler nedeniyle sözcükler dilden dile aktarılmaktadır. Örneğin, Arap olmayan birçok ulus, İslamiyeti kabul ettikten sonra Arapçadaki birçok sözcük ve kalıbı kullanmaya başlamıştır. İslam ile Arapça arasındaki sıkı ilişki, Arapçayı dinî karakter taşıyan bir dil hâline getirdi. Bunun için dinle ilgili namaz, oruç, zekât, iman, küfür gibi yeni İslamî kelimelerle Arapça güçlendi (Doğan, 1998, s.30).

Aslında Arap yarımadasına özgün bir dil olan Arapça, 7. yüzyıldan itibaren İslamiyet'in yayılmasıyla çok geniş bir coğrafyaya yayılmış ve zaman içinde Mısır ve Kuzey Afrika'nın yerel dillerine baskın gelmiş ve bu bölgelerin de dili haline gelmiştir. İslam medeniyetinin Arapçaya kazandırdığı üstünlük İspanyolların uzun süre Arap harfleriyle İspanyolcayı yazmalarına, Polonya gibi bazı doğu Avrupa ülkelerinin Arap alfabesini kullanmalarına sebep olmuştur (Hamidullah, 1992, s. 22, Akt: Doğan, 1998).

Arapça, günümüzde Fas'tan İran sınırına kadar yaklaşık 300 milyon insanın anadili olsa da, günlük konuşmada bölgeden bölgeye büyük farklılıklar gösterir. Ancak Kuran-ı Kerim'in yazıldığı dil olan fasih Arapça, günümüze değin değişmeden kalmıştır. Bu yüzden değişik bölgelerden Araplar, birbirleriyle anlaşabilmek için bu dili kullanmaktadırlar. Aynı şekilde Arap devletlerinde resmi dil, Fasih Arapçadır ve klasik Arapça metinlerin hemen hemen hepsi de bu Arapça ile yazılmıştır.

Klâsik Arapça denince, ya Hz. Peygamber dönemi ve sahabesi ya da İslam dininin kutsal kitabı olan Kurân-ı Kerîm akla gelir. Modern Arapça hakkındaki imajımız ise çok daha geneldir. İlk akla gelen gazeteler, dergiler ve görsel basındır. Bu çağrışımlar aslında gerçeği yansıtmakla birlikte klâsik ve modern Arapçanın sınırlarını tam olarak çizmekte yetersizdir (Gündüzöz, 2003). Klâsik Arapça, bu gün mevcut en eski edebî metinlerde, Kurân-ı Kerîm'de ve hadiste gördüğümüz, daha sonraları da Arapçanın yayıldığı yerlerde din, şiir, edebiyat ve ilim dili olarak ana çatısı değişmeden devam eden, lehçeler üstü Arapçadır (Çetin'den aktaran Gündüzöz, 2003).

Kelimeleri, kavramları ve terimleri meydana getiren sosyal ve siyasi koşullar vardır. Konumuz olan askerlik ve savaş terimleri de belli bir sebep ve vesileyle oluşmuş ya da ihdas edilmişlerdir. Arapların, özellikle Cahiliye Döneminde merkezi bir devlet çatısı altında toplanmayıp birbirinden bağımsız topluluklar halinde yaşamaları, doğal olarak kabileler arası çatışmalara ve kahramanlığın, cesaretin ön plana çıkmasına yol açmıştır. Böylece, “savaş, çatışma, mücadele, asker, kılıç, savunma” vb. çok sayıda kelime ya da terim, çok erken bir dönemde ve azımsanmayacak bir kelime hazinesi oluşturmuştur. İslami Dönemde fetihlerin başlayıp düzenli orduların kurulması, sadece siyasi, iktisadi ve askeri sisteme değişiklik kazandırmakla kalmamış; terminolojiyi de etkilemiş ve genişletmiştir. Arap-İslam dünyasına giren savaş araç gereçleri (mancınık, koçbaşı vs.), düzenli askeri yapılanmanın getirdiği yeni kelimeler (ordu, , öncü birlikleri, artçı birlikler

vs.) ve rütbeler (komutan, başkomutan, paralı asker, gönüllüler vs.), terminolojinin gelişmesine katkıda bulunan en önemli etkenlerdir.

Ulusların tarihlerinde savaşların önemli bir yeri olması nedeniyle, tarihi kaynak eserler incelendiğinde, bu konu ile ilgili birçok askeri terimin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Modern askeri terminolojinin bir bölümü de tarihi dönemlerden geçerek günümüze ulaşmış terimlerden meydana geldiği için klasik Arapça kaynak eserlerde geçen savaş ve askerlik terimlerini tespit etmek büyük önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu konuyla ilgili araştırma yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Araştırmamız bu alanda yapılacak çalışmalara da ışık tutacaktır. Söz konusu terimlerin ne kadarının özgün Arapça olduğu, ne kadarının halen kullanıldığı, ya da hangilerinin günümüzde değişerek farklı silahlar için kullanıldığı konusu da önemlidir.

9-13. yüzyılda Klasik Arapça ile yazılmış Vakîdî(ö.207/822)'nin, el-Megâzi'n-Nebeviyye, İbn Hişâm(ö.218/833)'ın es-Sîretü'n-Nebeviyye, Belâzûrî(ö.279/892)'nin Futûhu'l-Buldân, Ya'kûbî(ö.292/904)'nin Târihu'l Ya'kubî, Taberî(ö.310/922)'nin Târîhu't-Taberî ve İbnü'l-Esîr(ö.610/1233)'in el-Kâmil fi't-Târih gibi kaynak kitaplar incelendiğinde bu eserlerin yazıldığı dönemle ilgili toplumsal olayları anlattıkları, savaş, edebiyat ilim, askerlik, ekonomi gibi konularda çok önemli bilgiler verdikleri görülmüştür.

Bu araştırmanın amacı; 9-13. Yüzyıl arası klasik Arapça ile yazılmış bazı kaynak eserlerde geçen savaş ve askerlik terimlerini belirlemektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara da cevap aranacaktır:

Vakîdî(ö.207/822)'nin, el-Megâzi'n-Nebeviyye adlı eserinde geçen, savaş ve askerlik terimleri nelerdir? Belâzûrî(ö.279/892)'nin Futûhu'l-Buldân adlı eserinde geçen, savaş ve askerlik terimleri nelerdir? Ya'kûbî(ö.292/904)'nin Târihu'l-Ya'kûbî adlı eserinde geçen, savaş ve askerlik terimleri nelerdir? Taberî(ö.310/922)'nin Târîhu't-Taberî adlı eserinde geçen, savaş ve askerlik terimleri nelerdir? İbnü'l-Esîr(ö.610/1233)'in el-Kâmil fi't-Târih adlı eserinde geçen, savaş ve askerlik terimleri nelerdir?

Araştırmamızın çalışma evreni, 9-13. yüzyıl arası Arapça klasik metinlerde geçen savaş ve askerlik terimleridir. Ancak araştırmaya kaynaklık edecek ve fikir verecek çok sayıda kaynak olduğundan ve konunun genişliği eldeki malzemenin, görece çok oluşundan dolayı incelenecek eser sayısında bir sınırlamaya gidilmiştir. Bu dönemde yazılmış beş eser çalışmamızın örneğini oluşturmuştur. Örnekleme oluşturan 9-13. yüzyıl arasında Arapça yazılmış kaynak eserler, uzman görüşleri doğrultusunda savaş ve askerlik

terimlerini içermesinden dolayı çalışmanın örnekleme olarak seçilmiştir. Çalışmamız öncelikle cahiliye ve erken İslami dönemde kullanılan savaş ve askerlik terimleri ile 9-13. yüzyılda Klasik Arapça ile yazılmış Vakîdî(ö.207/822)'nin el-Megâzi'n-Nebeviyye, Belâzûrî(ö.279/892)'nin Futûhu'l-Buldân, Ya'kûbî(ö.292/904)'nin Târihu'l-Ya'kubî, Taberî(ö.310/922)'nin Târîhu't-Taberî ve İbnü'l-Esîr(ö.610/1233) 'in el-Kâmil fi't-Târîh adlı kaynak eserleriyle sınırlıdır.

Araştırma, tarama modelinde betimsel bir nitelik taşımaktadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2012, 77).

Verilerin toplanmasında, kapsamlı bilgiye ulaşabilmek için öncelikle Milli Kütüphane, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, M.Faruk TOPRAK Kütüphanesi gibi Arapça kaynak eserlerin bulunduğu kütüphanelerdeki kitaplar ile internet ortamında (pdf olarak)elektronik veri tabanlarındaki, 9-13. yüzyıl arası yazılmış Arapça kaynak eserlerden yararlanılmıştır. Bu Arapça kaynak eserlerde geçen savaş ve askerlik terimleri birçok yönden araştırılmış ve elde edilen terimler önce isim, fiil olarak daha sonra da kendi aralarında çeşitli gruplara ayrılarak derinlemesine incelenmiştir.

BÖLÜM II

CAHİLİYE VE ERKENİSLAMİ DÖNEME AİT ESERLERDE GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Cahiliye Dönemi Genel Sosyal Durumu

Gerek bu dönemde yazılan şiirlere ve gerekse bu döneme ait olup sonraki asırlarda derlenen rivayet, anlatı, *Eyyâmu'l-Arab* gibi eserlere baktığımızda, Araplar arasında savaşların oldukça çok yaygın olduğunu görürüz. Eyyamu'l-Arab, cahiliye devrinde ve İslamiyet'in ilk devirlerinde Arap kabileleri arasında cereyan eden savaşlar için kullanılan bir tabir. Bu terkipte “savaş” anlamına gelen “gün” manasındaki yevm kelimesinin çoğulu olan eyyam ile Arab isminden meydana gelmiştir. Eyyâmu'l-Arab'ın her birine meydana geldiği yere, savaşa yol açan sebeplere veya savaşın sonucuna göre Yevmu Bu'as, Yevmu Zîkâr, Yevmu Dâis ve Gabra, Yevmu Ficâr gibi adlar verilmiştir. Eyyâmu'l-Arab'ın en önemlileri Zûkâr, Buâs, Dâhis ve Besûs savaşlarıdır. (<http://www.filozof.net/Turkce/islam-tarihi/12498-eyyamul-arap>).

Cahiliye Dönemine Ait Eserlerde Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri

Siyasi birliğin olmadığı, kabilelerin birbirinden bağımsız yaşadığı bir ortamda, arazi meselesi, otlakları paylaşma, üstünlük kavgası ve daha birçok nedenden dolayı savaşlar çıkmış ve bütün bunlar, Arap kültürünün önemli bir ögesi olan şiire de

yansıdığıdır.Şiirlerde, Arap kabileleri arasındaki savaşların tasviri, üstünlük mücadelesi, kan davaları, övünme, hamâse gibi konuların yanısıra, askerlik ve savaşa ait çok sayıda kelime, kavram, terim vs. günümüze ulaşmıştır. ‘Antara b. ‘Abs’ın, muallakasında savaş tasviri yaptığışu beyitler buna güzel bir örnektir:

لَمَّا رَأَيْتُ الْقَوْمَ أَقْبَلَ جَمْعُهُمْ	يَتَذَامِرُونَ كَرَرْتُ غَيْرَ مُدَمِّمٍ
يَدْعُونَ عَنَّتَرَ وَالرَّمَاحَ كَانَهَا	أَشْطَانُ بَنِي لَبَانَ الْأَذْهَمِ
مَا زِلْتُ أَرْمِيهِمْ بِشُعْرَةٍ نَحْرَهُ	وَلَبَانِهِ حَتَّى تَسْرُبَلَ بِالْدَّمِ
فَارْزَوْا مِنْ وَقَعِ الْقَنَا بِلَبَانِهِ	وَشَكَ إِلَيَّ بِعَبْرَةٍ وَتَحَمُّمِهِمْ

.....

حَالَتْ رِمَاحُ بَنِي بَغِيضٍ دُونَكُمْ	وَزَوَتْ جَوَانِي الْحَرْبِ مَنْ لَمْ يُجْرِمِ
وَلَقَدْ كَرَرْتُ الْمُهْرَ يَدْمَى نَحْرُهُ	حَتَّى اتَّقَتْنِي الْخَيْلُ بِأَنِّي حَذِيمِ
وَلَقَدْ خَشِيتُ بِأَنْ أَمُوتَ وَلَمْ تَذُرْ	لِلْحَرْبِ دَائِرَةً عَلَى ابْنِي ضَمَمِ

*Topluluğun, birbirlerini savaşa teşvik ettiklerini görünce,
Kınanmaya, ayıplanmaya mahal vermeyecek bir şekilde saldırdım.*

*Mızraklar, adeta yağız atın göğsüne saplanmış (kuyuya daldırılmış ipler gibi)ken)
Arkadaşlarım “Antara” diye sesleniyorlardı.*

*Ben atımın üstünde, düşmanlara (mızrak) atmaya devam ederken,
Atımın göğsü kana bulanmıştı.*

*(Atım) mızrağın darbesinden yana doğru eğilip düştü,
Gözyaşı ve yalvarmalarla bana şikâyetle bulundu.*

.....

Bağid’in oğularının mızrakları, sizi (sevdiklerimi) ziyaret etmemi engelledi.

Savaşın kötülükleri, suçsuz olanlara da dokunmadı.

*(Düşman) atlarına saldırdığımda, göğsü kanıyordu.
Atlarımız, beni Hizeym'in oğullarının (şerrinden) korudu.*

*Savaşın felaketleri Damdam'ın iki oğlunun başına gelmeden önce,
Ölmekten korktum doğrusu.
(eş-Şentemerî, 1982, s. 473-475)*

es-Semev'el b. 'Âdiyâ'(ö. 560)'nın ünlü fahriyesinde geçen aşağıdaki beyitler de, savaşçı ruhun, ölümden korkmamanın ve kahramanlık duygularının ne denli güçlü olduğunu ortaya koyar:

وَإِنَّا مَا نَرَى الْقَتْلَ سَبَّةً إِذَا مَا رَأَتْهُ عَامِرٌ وَ سَلُولُ
يُقَرَّبُ حُبُّ الْمَوْتِ آجَالَنَا لَنَا وَتُكْرَهُهُ آجَالُهُمْ فَتَطُولُ
وَمَا مَاتَ مِنَّا سَيِّدٌ فِي فِرَاشِهِ وَلَا طُلَّ مِنَّا حَيْثُ كَانَ قَتِيلُ

*Biz savaşı kötü görmeyen bir topluluğuz. 'Âmir ve Selûl kabileleri kötü görseler de
Ölüm sevgisi ecellerimizi bize yaklaştırır. Onların ecelleri de ölümü hor gösterir ve
ömürleri uzar.*

*Bizden hiçbir soylu kimse eceliyle ölmemiştir. Nerede öldürülmüş olursa olsun bizden
kimsenin kanı yerde kalmamıştır.*

(Ebu Temmâm, 1998, s.21-22)

Bellibaşlı Savaş Araç ve Gereçleri

Savaş ve çatışmaların sıklığı, bunun yanı sıra Arap Dili'nin ifade zenginliği, bu konudaki kelime ve terimlerin artıp çeşitlenmesini de beraberinde getirmiştir. Merkezi bir devlet ve düzenli (nizami) bir ordu olmadığı için, bugün dünya dillerinde mevcut olan *kolordu*,

tümen, tugay, garnizon, karargâh gibi terimlere; general, subay, astsubay gibi rütbe ve unvanlara elbette o dönemde rastlayamayız. Ancak yine de, o döneme ait kaynaklar incelendiğinde, zengin bir kelime hazinesi ve geniş bir terminolojinin varlığını göz ardı edemeyiz. Bunların başında - en ilkel toplumlarda bile var olan - temel savaş araç ve gereçlerini sayabiliriz. Meselâ, Arapça’da *kılıç* anlamına gelen çok sayıda kelime, en eski dönemlerden beri mevcuttur. (وَسُيُوفٌ أَسْيَافٌ) (çoğ. أَلْسَيْفٌ) kılıca verilen genel bir ad olup günümüze kadar yerini başka kelimelerin almadığı kelimelerden birisidir:

عَلَيْنَا الْبَيْضُ وَالْيَلْبُ الْيَمَانِي وَأَسْيَافٌ يَقْمُنُ وَيَنْحَنِينَا

O savaşta başımızda Yemen yapımı tolga ve miğferler, elimizde de eğilip doğrulan kılıçlar vardı. (Et-Tibrîzî, 1985, s. 281)

Ancak kılıcın, boyutuna, niteliklerine, hatta imal edildiği yere göre çok sayıda adı vardır. Mesela, es-Semev’el’in,

تَسِيلُ عَلَى حَدِّ الطُّبَاتِ نُفُوسُنَا وَلَيْسَتْ عَلَى غَيْرِ الطُّبَاتِ تَسِيلُ

Canlarımız, kılıçların keskin ucuna dökülüp akar,

kılıçlardan başka yere akmaz. (Ebu Temmam, 1998, s. 21-22)

beyitinde geçen الطُّبَاتِ kelimesi, buna güzel bir örnektir. Suriye’deki el-Meşârif beldesinde imal edildiği için oraya izafeten anılan *Meşrefî* kılıcı da, yöresine/ülkesine göre anılan kılıç türlerine güzel bir örnektir:

صَرَبُوا بَنِي الْأَخْرَارِ يَوْمَ لَقُوهُمْ بِالْمَشْرِفِيِّ عَلَى مَقِيلِ الْهَامِ

Karşılaştıkları gün, Benî Ahrâr’ın başlarını meşrefî kılıcıyla vurdular... (Muhammed Ahmet, 1942, s.39)

Sadace kılıcın kendisi değil, herhangi bir bölgesi/tarafı için de farklı kelimeler kullanıldığı dikkati çeker. Aşağıdaki beyitte geçen غَرْبُ السُّيُوفِ tamlamasında olduğu gibi:

أَصَابَ صَرِيحَ الْقَوْمِ غَرْبُ سُيُوفِنَا وَغُودِرَ أَوْلَادِ الْإِمَاءِ الْحَوَاطِبِ

Kılıçlarımızın keskin tarafı, kavmin bağırmasına sebep oldu, cariyelerin ve odun taşıyan kadınların çocukları terk edildi...(Muhammed Ahmed, 1942, s.81)

Her türlü savaş araç ve gerecini tanımlamak için kullanılan *silah* kelimesi de, değişmeden, kaybolmadan günümüze kadar ulaşan ve kullanılan kelimelerin başında gelir:

Silah anlamına gelen, ya da savaş araç ve gereçlerini tanımlamak için başka kelimelerin de kullanılmış olduğu dikkati çeker. Bazıları nadiren kullanılmış olup şiir ve nesirde gözümüze çarpar. الشَّكَّة kelimesi buna bir örnektir. Aşağıdaki cümlede olduğu gibi:

فمضى إليه بعد أن استودع هاني بن مسعود حالته وأهله وولده وألف شَكَّةً حتى إذا وصل إلى المدائن.

Hâni b.Mes'ûd halkını, ailesini, çocuğunu ve bin tane silahı emanete verdikten sonra, el-Medain'e doğru yola çıktı ve sonunda oraya vardı (Muhammed Ahmet, 1942, s. 24) .

Zuheyr b. Ebî Sulmâ da bir şiirinde şöyle der:

لدى أسدٍ شاكٍ السلاح مُقَادِفٍ لَهُ لَبْدٌ أَظْفَارُهُ لَمْ تُقَلِّمْ

O, savaşa atılmaya hazır, pür silah, gür yeleli, pençeleri kesilmemiş bir aslan gibidir.(Et-Tibrîzî, 1985, s. 146)

Silahlı, silah taşıyan, silahla donanmış anlamına gelen bir başka kelime de المَدَجَج olup Antara'nın bir şiirinde şöyle geçer:

وَمَدَجَجٍ كَرِهَ الْكُمَاةَ نَزَالَهُ لَا مُمَعِنٍ هَرَبًا وَلَا مُسْتَسْلِمٍ

Yiğitlerin kendisiyle savaşmaktan çekindikleri, ne kaçmayı aklından geçiren ne de teslim olan, silahla donanmış, nice savaşçılar vardır. (Et-Tibrîzî, 1985, s. 237)

Savaş, çatışma, muharebe anlamında birçok kelime vardır. الْقَتْلُ ، الْحَرْبُ ، الْوَعْيُ ، الْعِرَاكُ bunlar arasındadır. Tarafe b. ‘Abd’ın bir beyitinde şöyle denir:

وَيَوْمَ حَبَسْتُ النَّفْسَ عِنْدَ عِرَاكِهِ حِفَاطًا عَلَى عَوْرَاتِهِ وَالتَّهْدِيدِ

Nice savaşlar vardır ki, muharebe esnasında kadınları ve şerefimizi korumak için (düşmanların verdiği) korkuya ve tehdite karşı direnmiş (ve savaşa devam etmişimdir)

(Et- Tibrîzî, 1985, s. 123)

Savaş gibi, savaşmak, savaşa tutuşmak, muharebe etmek, çarpışmak anlamına gelen fiiller de bu konuda dile zenginlik katmışlardır. Bu fiillerden birisi olan أَوْقَعَ , bir cümlede şöyle geçer:

وَكَانَ كِسْرَى قَدْ أَوْقَعَ قَبْلَ ذَلِكَ بَنِي تَمِيمٍ

Kisra, bundan önce Benî Temîm ile savaşa tutuşmuştu...(Muhammed Ahmet, 1942, s.27)

Savaşmak, gruplar arasında olduğu gibi bazen teke tek de olabilir. Bu da Arapça’da الْبِرَازُ ya da diğer mastarı olan الْمُبَارَزَةُ ile ifade edilir. Örnek olarak:

وخرج الهامرز يدعو الى البراز وخرج اليه الحوفران.

Hâmerz, teke tek dövüşe çıkıp birini çağırdı, karşısına Havferân çıktı...

(Muhammed Ahmed, 1942, s.32)

Kelimeler arasındaki ince farklar dile de yansımıştır. Savaşın daha küçük çapta olanı, yani çatışma, اِشْتَبَكَ fiili ile ifade edilir ki bu kelime bugün de kullanılmaktadır. Aşağıda, klasik metinlerden aldığımız bir örnekle yetiniyoruz:

ثُمَّ اِشْتَبَكُوا فِي الْقِتَالِ وَمَكَثَتِ الْحَرْبُ أَيَّامًا.

Savaşa tutuştular ve savaş günlerce sürdü...(Muhammed Ahmed, 1942, s. 54)

Bir başka fiil olan أَجْهَزَ عَلَى , son darbeyi indirmek, can çekişen birisine son darbeyi vurmak anlamındadır:

قال له: يا عمرو : أَغْنَيْ بَشْرَةَ مَاءٍ، فَنَزَلَ إِلَيْهِ وَأَجْهَزَ عَلَيْهِ.....

Ona, Ey Amr, su içmeme yardımcı ol dedi, O da onun yanına gitti ve son darbeyi vurarak onu öldürdü. ...(Muhammed Ahmed, 1942, s.146)

Seferberlik anlamına gelen kelimeler arasında التَّعْيِثُ ، التَّغْيِيرُ kullanım bakımında eski terimler arasındadır ve metinlerde sık sık karşımıza çıkar. Örnek olarak:

فلما أصبحوا أقبلت الأعاجمُ نحوهم يسرون على تَعْيِثٍ معهم الجنودُ والأفيالُ عليها الأساورة.

Sabah olunca Acemler, beraberlerinde askerler ve filler üzerinde süvariler olduğu halde seferberlik halinde onlara karşı yürüyorlardı ...(Muhammed Ahmed, 1942, s.30)

Ordu ve Savaş Düzenleri

Ordunun büyüklüğüne ve düzenine göre kullanılagelen terimler vardır. Bunlar arasında, “beş bölümden oluşan ordu” yu tanımlayan الخَمِيس başta gelir. الخَمِيس , “Ordunun sağ cephesi” (المَيْمَنَة), “Ordunun sol cephesi (الْمَيْسَرَة), “Ordunun merkezi” (المركز), “Öncü kuvvetler (الْمُقَدَّمَة) ve “Artçı kuvvetler” (السَّاقَة) ‘den oluşur. Aşağıdaki paragraf, buna güzel bir örnektir:

وقف الجيشان متقابلين وكانت بنو عجل في الميمنة بازاء خنازيرن وعليهم حنزة بن ثعلبة، وبنو شيبان في الميسرة بازاء كتيبة الهامرز وعليهم بكر بن يزيد ابن ميسهر وأفناء بكر في القلب وعليهم هاني بن مسعود....

İki ordu karşı karşıya durdu, Benû Acl, sağ tarafta Hanabızın’ın karşısında, onlara karşı Hanzala b. Sa’leb ve sol tarafta Benû Şeyban el-Hamruz’un taburu karşısında onlara karşı

Bekr b. Yezid İbn Mesher ve Bekr'in yakınları Merkez'de onlara karşı Hani b. Mesûd...(Muhammed Ahmet, 1942, s.32)

- أسَاوِرَة: Farsça'daki *süvari* kelimesinin Arapçalaşmış şekli olup genellikle bu şekilde çoğul kullanılır. Arapça'da aynı anlamda kullanılmıştır.

قال هوزة بن علي للأساورة الذين يرافقونها

Hevze b. Ali, kendilerine eşlik eden süvarilere şunu dedi... (Muhammed Ahmed, 1942, s. 1)

Tekil kullanımına da satır aralarında rastlamaktayız:

استلبنا لِكِسْرَى كل إسوار...

Kisra için tüm süvarileri yağmaladık... (Muhammed Ahmet, 1942, s. 37)

- قِيَادَة : Gününüzde de komuta etmek, komutanlık anlamında kullanılmaktadır.

أرسل معه ألفاً من الاساور بقيادة رجلٍ

Bir adamın komutasında onunla birlikte bin (1000) süvari gönderdi.(Muhammed Ahmed, 1942, s.4)

- كِتَابَة ج : Askeri bir birlik olan tabur, süvari birliği anlamında kullanılan bu terim 'Amr b.Kulsûm 'un bir beyitinde şöyle geçer:

أَلَمَّا تَعَلَّمُوا مِنَّا وَمِنْكُمْ كِتَابَ يَطْعَنَ وَيَرْتَمِينَا

Bizden ve sizden, birbirlerine kıyasıyla mızrak ve ok atan birlikler olduğunu bilmiyor musunuz? (Et-Tibrîzî, 1985, s. 281)

- طَحُون : Büyük tabur

أَن جَاءُوا طَحُونًا تَضْنِي فِيهَا السُّيُوفُ...

İçinde kılıçların bana vurduğu siyah renkli ve büyük taburlar... (Muhammed Ahmed, 1942, s.17)

- حَلْبَة : Süvari birliği; savaş atları birliği

ثُمَّ تَرْسَلُ حَلْبَةٌ مِنَ الْعَجَمِ فِيهَا بَعْضُ الْقَبَائِلِ...

Sonra bazı kabilelerin olduğu acemlerden bir süvari birliği gönderiyor. (Muhammed Ahmed, 1942, s.26)

- كَرَادِسُ : Süvari takımı, at takımı

وَلَكِنْ تَكْرَدَسُوا كَرَادِسَ.....

Fakat atlar bölük bölük, takım takım saf oldular... (Muhammed Ahmet, 1942, s.30)

- طَلَائِعُ : Öncüler, öncü birlikler, akıncılar

وَكَانَ جَسَّاسٌ بَنَ مَرَّةً وَغَيْرَهُ طَلَائِعَ قَوْمِهِمْ....

Cessâs b. Murre ve diğerleri halkının öncüleriydiler... (Muhammed Ahmed, 1942, s.155)

Diğer Savaş ve Askerlik Terimleri

Diğer savaş araç ve gereçleribol miktarda olup hem şiirde hem de nesir de sık sık karşımıza çıkmaktadır. Bellibaşlı olanlarını şöyle sıralayabiliriz:

- كِنَانَةٌ : Ok torbası

فَطَعْنْتُ تَحْتَ كِنَانَةِ الْمُتَمَطِّرِ

ولقد شهدتُ الخيلَ يومَ طرادها

Ben kovalamacada bulundukları gün, atları gördüm ve hızla gidenin ok torbasının altını dürttüm. (Ebu Temmâm, 1998, s.24)

- سلاح مُقَادَف : Atılmaya hazır silah
- كَامِي ج كُمَاة : Zırh kuşanmış cesur, yiğit kişi
- نِزَال : Savaş için saf tutma, savaşa girişme
- بَيْضَة ، بَيْض : Miğfer, tolga
- سَابِغَة : Zırh

تَرَى فَوْقَ النَّطَاقِ لَهَا عُضُونَا

عَلَيْنَا كُلُّ سَابِغَةٍ دِلَاصٍ

Üstümüzde, kemer üzerinden kıvrılmış, dökümlü ve kaygan zırhlar vardı. (Et-Tibrîzî, 1985, s. 281)

- بَطَال ج أَبْطَال : Kahraman, savaşçı

رَأَيْتَ لَهَا جُلُودَ الْقَوْمِ جُونَا

إِذَا وُضِعَتْ عَنِ الْأَبْطَالِ يَوْمًا

Kahramanlardan(sırtlarından zırhlar) çıkarıldığında, onların derilerinin kararmış olduğunu görürsün. (Et-Tibrîzî, 1985, s. 282)

- غُدَاةُ الرُّوْع : Savaş günü sabahı

عُرِفْنَا لَنَا نَقَائِدَ وَافْتِلَانَا

وَتَحَمَّلْنَا غُدَاةَ الرُّوْعِ جُرْدًا

Savaş gününün sabahında bizi, tay iken düşman elinden alınmış ve tarafımızdan büyütülmüş olduğu bilinen kısa tüylü atlar taşır. (Et-Tibrîzî, 1985, s. 283)

- دَارِعَة ج دَوَارِع : Zırhlı, zırh kuşanmış

كأمثال الرصائع قد بلينا

وَرَدْنَ دَوَارِعًا وَخَرَجْنَ شَعْنَا

Atlarımız savaşa zırhlı olarak girer ve yeleleri kılıcın kınındaki örgüler gibi dağınık olarak çıkarlar. (Et-Tibrîzî, 1985, s. 283)

- مُسْتَلَمٌ : Zırhlı, zırh giyen

el-Hâris b. Hillize'nin şiirinde geçer:

فَرَطِيَّ كَأَنَّهُ عِبْلَاءُ

حَوْلَ قَيْسٍ مُسْتَلَمِينَ بِكَبْشٍ

Kaya gibi koç yiğit bir Yemenlinin komutası altında, Kays 'ın etrafında, zırh giymiş olarak toplanmışlardı. (Et-Tibrîzî, 1985, s. 321)

- رَامِي : Okçu, ok atan

وَأَفْلَتَ الرَّامِي فَرَجَعُوا ...

Okçu kurtuldu ve onlar geri döndüler..... (Muhammed Ahmed, 1942, s.8)

- نُشَابٌ : Ok

وتعلم الرمي بالنشاب ...

Ok atmayı öğrendi...(Muhammed Ahmed, 1942, s.9)

- رَحْفٌ : Ordunun yürüyüşü, ilerlemesi

وتفاقم أمرهم حتى جمع كل واحد منهم لصاحبه الجموع وزحف اليه بالجيوش.

Durumu zorlaştı, öyleki onların her biri arkadaşı için adam toplayıp orduyla üzerine yürüdü. (Muhammed Ahmed, 1942, s. 47)

- مُسَايَفَة: Kılıçla tek tek savaşma

اخْتَرْنَا إِمَّا الصَّرَاعَ أَوْ الطَّعَانَ أَوْ الْمُسَايَفَةَ...

İster dövüşü ister mızrakla dövüşmeyi isterse kılıçla teke tek savaşmayı seç... (Muhammed Ahmed, 1942, s.155)

- فَضُّ الْجُمُوعِ: Birlikleri dağıtmak

لَمَّا فَضَّ كَوْلَيْبُ بْنُ رَبِيعَةَ جُمُوعَ الْيَمَنِ فِي خَزَازَى وَهَزَمَهُمْ....

Kuleyb b. Rebia, Hazâza 'da Yemen birliklerini dağıtıp bozguna uğrattınca... (Muhammed Ahmed, 1942, s. 142)

- قَائِد : Komutan

وَقَتْلُ قَائِدِ بَنِي جَدِيلَةَ وَهُوَ أَسْبَعُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ لَأَمٍ...

Beni Cedile 'nin komutanı Esba' İbn Amr b. Laem öldürüldü. (Muhammed Ahmet, 1942, s.60)

- تَضَنُّعٌ لِلْحَرْبِ : Savaş için hazırlık yapmak

وَلَبِثَ الْأَوْسُ وَالْخَزَرَجُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً يَتَضَنُّعُونَ لِلْحَرْبِ....

Evs ve Hazrec, savaş için hazırlık yaparak kırk gece kaldılar... (Muhammed Ahmet, 1942, s.75)

- مَوْضُونَةٌ : Birbiri içine geçmeli dokumuş zırh

أَعَدَدْتُ لِلْأَعْدَاءِ مَوْضُونَةً فَضُفَاصَةً كَالنَّهْيِ بِالْقَاعِ

Düşmanlar için, düz yerdeki göller gibi bol dokunmuş bir zırh hazırlattım...(Muhammed Ahmet, 1942, s.83)

Erken İslami Dönem Eserlerde Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri

Müslümanlar, Medine'ye hicretten sonra Mekke'de el konulan mallarına karşılık, Şam'dan gelen Mekkelilerin ticaret kervanını ele geçirmek istediler. Bu yüzden Müslümanlarla Mekkeliler arasında bir savaş yapıldı. Bedir savaşı(624M.) diye bildiğimiz bu savaş Müslümanların ilk askeri savaşıdır. Bu savaşı ileriki yıllarda başka savaşlar izledi. Bu savaşların anlatıldığı eserler incelendiğinde o günkü şartlarda kullanılan çok miktarda savaş ve askerlik terimlerinin geçtiği görülmektedir.

Kişisel Kullanılan Savaş Araç ve Gereçleri

- الْمُهَنْدُ: Temel silah olan kılıç, yine değişik kelimelerle karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin; Hindistan'da yapılan *Muhenned* (الْمُهَنْدُ) kılıcı da, Hint demirinden ya da Hint tarzında imal edilen kılıçları tanımlamak için kullanılır:

الضَّارِبِينَ التَّقْدِيمِيَّةَ بِالْمُهَنْدَةِ الصَّفَائِحِ ...

Hint demirinden yapılmış kılıçlarla, öncü birlikleri vuruyorlardı. (İbn Hişam, 1985, III, 33)

- بَيْضُ : Beyaz kılıç anlamına gelen الأَبْيَضُ (çoğ. بَيْضُ), klasik Arap şiir ve nesrinde sık rastladığımız kelimeler arasındadır:

مُشَهَّرَةُ الْأَلْوَانِ بَيْنَهُ الْأَثَرُ

وَضَرْبٍ بَيِّضٍ يَخْتَلِي الْهَامَ حَدُّهَا

Keskin taraflıyla kafaları kesen nice (beyaz) kılıçlarla vurduk, izi belli renkleri açıkça görülen kılıçlarla. (İbn Hişam, 1985, III, 9)

Bir başka beyitte de şöyle denir:

ضَرْبُ الْكُمَا بِكُلِّ أَيْضٍ سَلَجَجَ

زَيْنِ التَّدْيِ مَعَاوِدِ يَوْمِ الْوَعَى

Savaş günü savaşçılara keskin kılıçlarla sürekli vuranlar da (bizdendir) (İbn Hişam, 1985, III,23)

- Zırh: سابغة (ج) سابغات
- Mızrak, kargı: قنّاء (ج) قنّاء ، قنى
- Ok : نبيل (ج) أنبال

بِكُمْ وَاثِقٌ أَنْ لَا تُقِيمُوا عَلَى تَبَلٍ

عَلَى أَنْتِي وَاللَّاتِ يَا قَوْمُ فَاعْلَمُوا

وَلِلْبَيْضِ وَالْبَيْضِ الْقَوَاطِعِ وَالتَّبَلِ

سِوَى جَمْعِكُمْ لِلْسَّابِغَاتِ وَلِلْقَنَا

Ancak ne var ki – Lat’a yemin olsun – ey millet, ben sizin zırh, mızrak, miğfer, keskin kılıç ve ok tedarik etmedikçe öç almaya kalkışmayacağınızdan eminim. (İbn Hişam, 1985, III, s. 13)

- Kılıç : سيف

ثم قذف التمرات من يده وأخذ سيفه

Elindeki hurmaları attı ve kılıcını aldı (İbn Hişam, 1985, II, s.627).

- Ok : سهم

وقد رُمى مهجع، مولى عمر بن خطاب بسهم فقتل

Ömer b.Hattab'ın kölesi Mihce'ye ok atıldı ve öldürüldü (İbn Hişam, 1985, II, s.627).

- Ok : قَدْخ

رسول الله (ص) عدّل صفوف أصحابه يوم بدر وفي يده قَدْخ

Resulullah, Bedr günü ashabının saflarını düzeltti ve elinde ok vardı. (İbn Hişam, 1985, II, s. 627)

- Miğfer : بَيْضَة

ثم التمس عتبة بيضة ليدخلها في رأسه.

Sonra Utbe, başına giymek için bir miğfer aradı(İbn Hişam, 1985, II, s.624).

- Zırh : دِرْع

فنزع درعا كانت عليه فقذفها

Üzerindeki zırhı çıkardı ve onu attı. (İbn Hişam, 1985, II, s. 627)

- Zırhlar : أَدْرَاع

فطرحْتُ الأدراع من يده.

Elinden zırhları attım.(İbn Hişam, 1985, II, s.631).

Abbasi Döneminin ünlü yazarı el-Câhiz(ö. 869), Arap Milliyetçiliğine karşı milliyetçilik akımı içinde olan *Şu 'ûbiyye* taraftarlarına hitaben yazdığı bir risalesinde, kendi milletin gerek savaş ve gerekse savaş araç ve gereçleri konusunda ne denli ileri oldukları konusunda şöyle der:

- مُرَّان : Kendisinden iyi mızrak yapılan bir ağaç cinsi (İbn Manzur, 1996,XIII, s.86).
- سِنَان ج أسنة : Sivri uçlu alet
- رِكَاب : Üzengi

إنما كانت رماحكم من مُرَّانوأستحكم من قرون البقر، كنتم تركبون الخيل في الحرب أعراء، فان كان الفرس ذا سرج فسرجه رحالة من إدم، ولم يكن ذا ركاب والركاب من أجود آلات الطاعن برمحه والضارب بسيفه.

Mızraklarınız murrândan, ucu sivri aletleriniz sığır boynuzundan idi. Atlara (eğersiz) çıplak olarak biniyordunuz. At eğerliyse bu da deriden bir heybeydi. Atlarınız üzengisizdi. Üzengi, mızrağı fırlatan ve kılıçla döğüşen savaşçının en iyi aletlerindendi. (el-Câhiz, 1926, III, s. 8)

- جهاز : Techizat, donanım

لما فرغوا من جهازهم، وأجمعوا المسير

Techizatlarını aldıklarında ve yürüyüşe karar verdiklerinde (İbn Hişam, 1985, II, s.610).

Ordu ve Savaş Düzenleri

- الجيش : Ordu anlamına gelen الجيش kelimesi, en eski dönemlerden beri kullanılan terimler arasındadır.

فما وجد في الجيش بيضة تسعه من عظم هامتيه.

Ordu içinde kafasının büyüklüğünden onu örtecek bir miğfer bulamadı. (İbn Hişam, 1985, II, s. 624)

Bir şiirde de şöyle geçer:

ألم تعلموا ما كان في حرب داحسٍ وجيش أبي يكسوم إذ ملأوا الشُّعبا

Dâhis savaşında ne olduğunu ve vadileri doldurdıkları gün, Ebu Yeksûm'un ordusunda (kimlerin) olduğunu bilmez misiniz? (İbn Hişam, 1985, III, s. 27)

– تَقْدِيمِيَّة : Öncü birlik

الضَّارِبِينَ التَّقْدِيمِيَّةَ بِالْمَهْنَدَةِ الصَّفَائِحِ

Hint demirinden yapılmış kılıçlarla öncü birlikleri vuruyorlardı. (İbn Hişam, 1985, III, s.33).

Savaşta Kullanılan Semboller

– رَايَة : Bayrak

وكانت راية الأنصار مع سعد بن معاذ

Ensar'ın bayrağı Saad b.Muaz'daydı. (İbn Hişam, 1985, II, s.613).

– لَوَاءٌ : Sancak

ودفع اللواء إلى مصعب بن عمير بن هاشم...

Sancağı, Mus'ab b. 'Umeyr b. Hişam'a verdi. (İbn Hişam, 1985, II, s. 612)

وَحَلُّوا لَوَاءَ غَيْرِ مُحْتَضِرِ النَّصْرِ

أُولَئِكَ قَوْمٌ قُتِلُوا فِي ضَلَالِهِمْ

Onlara sapıklık yolunda öldürülen bir topluluktur. Zafer kazanmadan sancağı bırakıp gittiler (İbn Hişam, 1985, III, s.9).

İsmi Fâil Veznindeki Askerlik Terimler

Söz konusu *silah* olunca, sadece bir savaş aleti değil, onu kullanmaya delalet eden kelime ve fiillerin çokluğu da dikkati çeker. شَاكِي السَّلَاحِ buna güzel bir örnektir:

- شَاكِي السَّلَاحِ : Silahlı, silah kuşanmış

كَرِيمُ النَّشَاطِيبِ الْمَكْسِرِ

جَرِيءُ الْمُقَدَّمِ شَاكِي السَّلَاحِ

Soyu iyi, övgüsü güzel, silahlı, daima önde giden cesur kişi ... (İbn Hişam, 1985, III, 26)

- رَاكِب : Süvari

و بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ بِالْمَدِينَةِ عُبَيْدَةَ بْنَ الْحَارِثِ فِي سَتِينَ أَوْ ثَمَانِينَ رَاكِبًا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ.

Resullullah, muhacirlerden altmış yada seksen süvariyle Ubeyde b.Haris'i Medine'ye gönderdi.(İbn Hişam, 1985, II, s. 591)

- فَوَارِس (ج) : Atlılar

وَمَا رَجَعُوا إِلَيْكُمْ بِالسَّوَاءِ

فَمَا ظَفَرْتُمْ فَوَارِسَكُمْ بِبَدْرٍ

Bedr günü, ne atlılarınız zafer kazandı, ne de geri döndüler(İbn Hişam, 1985, III, s.27).

Diğer Savaş ve Askeri Terimleri

İncelenen metinlerde savaş anlamına gelen birçok farklı terimin kullanıldığı görülmüştür.

Bunlardan bazıları غزوة , سَرِيَّة , وَقْعَة , هَيْجَا , حرب , مَعْرَكَة , وَغَى gibi terimlerdir. Bu terimlerin geçtiği yerler ise;

- غزوة: Peygamberin katıldığı savaş

غزوة ودان وهي أول غزواته عليه الصلاة والسلام

Veddân gazvesi, Peygamber (Salât ve selam onun üzerine olsun) 'in ilk gazvesidir (İbn Hişam, 1985, II, s. 591).

- سَرِيَّة: Peygamberin katılmadığı savaş

سرية عبيدة بن الحارث

Ubeyda b.Haris 'in seriyesi(İbn Hişam, 1985, II, s. 591).

- وَقْعَة: Savaş

فكانت وقعة بدر يوم الجمعة صبيحة سبع عشرة من شهر رمضان.

Bedir savaşı, Ramazanın 17. Cuma günü sabahleyindi. (İbn Hişam, 1985, II, s. 626)

- هَيْجَا: Savaş

مَطَاعِينَ فِيالْهَيْجَا مَطَاعِيم فِي الْمَحَلِّ

مَصَالِيَتْ بِيضٍ مِنْ لُؤَى بْنِ غَالِبٍ

Luey b.Galib kabilesinden parlak yüzlü kahramanlar, savaşta saldıranlar ve kıtlık gününde de açları doyuranlar (idiler) (İbn Hişam, 1985, III, s. 12)

- هِياج : Savaş, çatışma

هم الطاعنون الحثيل في كل معرك غداة الهياج الأطييون الأكثر

Onlar, savaş sabahı her çatışmada atlıları vuranlardı ve onlar iyiler ve sayıcada çok olanlardır. (İbn Hişam, 1985, III, s.14)

- حرب : Savaş

كانت الحرب التي كانت بين قريش و بين بني بكر

Savaş, Kureyş ile Beni bekr arasında idi (İbn Hişam, 1985, II, s.610).

- وَغَى : Savaş

زَيْنِ التَّدِيَّ معاودِ يومِ الوَغَى ضَرْبُ الكُماةِ بِكلِّ أبيضِ سَلَجَجٍ

Savaş günü savaşçılara keskin kılıçlarla sürekli vuran (bizdendir) (İbn Hişam, 1985, III, s.23).

- مَعْرَك : Savaş, Çatışma

هم الطاعنون الحثيل في كل معرك غداة الهياج الأطييون الأكثر

Onlar, savaş sabahı her çatışmada atlıları vuranlardı ve onlar iyiler ve sayıcada çok olanlardır(İbn Hişam, 1985, III, s.14).

Savaş ve Askerlik İle İlgili Fiiller

- اِسْتَنْفَرَ : Teyakkuza geçirmek, seferber etmek

.... أن محمدا قد استنفر أصحابه لك

Sana karşı sahabilerini seferber etti (İbn Hişam, 1985, II, s.607)

- اُوعِبَ : Savaş için yola çıkmak

وأوعبت قريش فلم يتخلف من أشرافها أحد

Kureyş, savaş için yola çıktı, eşrafından kimse geri kalmadı. (İbn Hişam, 1985, II, s. 609)

- تَوَشَّحَ : Kılıç kullanmak için تَوَشَّحَ ، تَقَلَّدَ ve diğer başka fiiller ve bunlardan türeyen isimler kullanılmaktadır.

الذي فيه رسول الله (ص) مُتَوَشَّحَ السيف ...

Resullallah, kılıç kuşanmıştı (İbn Hişam, 1985, II, 631).

- مَبَارَظَة : Karşılıklı olarak teke tek vuruşma

إذا فصل من الصف دعا إلى المبارزة

Saftan ayrıldığında, mübarezeye çağırdı (İbn Hişam, 1985, II, s.625).

BÖLÜM III

9-13. YÜZYIL ARAPÇA KLASİK ESERLERDE GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİ

9. - 13. Yüzyıl Arapça Klasik Eserlerde Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri

İslâmi Dönem, Arapların kültür hayatında çok şey değiştirmiştir. Bazı eski gelenek ve meziyetlerine bağlı kalmakla birlikte, yeni inanç ve onun getirdiği kurallar, zamanla Arap dünyasının genişlemesi, başka milletlerle kurulan ilişkiler ve onlarla birlikte yaşama, hem düşünce hayatlarını etkilemiş, hem de eserlerine yansımıştır. Kitap yazımı ve bilim dallarının yayılıp revaç görmesi, özellikle Abbasi Döneminde olmuş; yazılan eserler, o çağlara ait bilgilerin muhafaza edilip günümüze kadar ulaşmasında katkıda bulunmuştur.

Çalışmamızın konusu olan askerlik ve savaş terimleri, işte bu dönemlerden itibaren daha artıp çeşitlenmiştir. Bunun da nedenleri, elbette sistemli orduların kurulması, aşiret yapısından evrensel devletlere/imparatorluklara geçilmesi, fetihlerin, savaşların süreklilik göstermesidir. Kaleme alınan çok sayıda tarihi eser, yaşanan olaylar, yönetici zümreler, çeşitli din, inanç, zümre vs. hakkında bilgi vermenin yanı sıra, sürekli savaş ve mücadele içinde olmanın yarattığı zengin terminolojiyi de içermektedir. Söz konusu eserlerin incelenmesi sonucu tesbit ettiğimiz terimleri, maddeler halinde sıralayıp irdedeceğiz.

Savaşlarda Giysi Olarak Kullanılan Araçlar

- الأَلَمَة: “Savaş elbisesi” anlamına gelen bu kelime, klasik metinlerde ve tarih

kaynaklarında en sık rastladığımız kelimeler arasındadır:

فقال: " لا ينبغي لنبى أن يلبس لأمته "

Peygamberin savaş elbisesi giymesinin gerekmediğini söyledi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 45)

- البِيضَة: “Miğfer” anlamındaki bu kelime de, خُوذة ، مِغْفَر ، gibi eş anlamlıları olmakla

birlikte sıkça kullanılmıştır:

ثم ألقى بيضته عن رأسه وصاح أنا عبد الوهاب

Sonra başındaki miğferini attı ve ben Abdulvahhab'ım diye bağırdı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, s.403)

ثم ألتمس بيضة يدخلها رأسه

Sonra başına miğferini koydu. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, s.22)

أخذ رجلٌ من بني كعب دِرْعَه ، وصففه ، ومغفره ، وبيضته ، وسيفه.

Bir adam, Beni Ka'b'dan zırhını, miğferini, kaskını ve kılıcını aldı. (el-Vâkidî, 1966, s.827)

- الحاسِر: Bir tür “zırh” anlamına gelir. Nadiren kullanılmıştır:

وهبت له ثلثمائة حاسِرٍ وأربعمائة دارع .

Ona 300 hasır zırh ve 400 zırh verdin. (el-Vâkidî, 1966, s.510)

- دُرُوع ، أَذْرُع : “Zırh” anlamında olup en sık karşımıza çıkan kelimelerdendir. الدَّرْعُ :
şeklinde çoğulları vardır:

ثم قال عمرو للرسول: أنا رائح العشية، فلما كان العشاء لبس عمرو درعاً ولبس عليها القباء وتقلد سيفه

Daha sonra Amr, elçiye dedi: Ben akşam gidiyorum. Akşam yemeği olunca Amr, zırhını giydi başına şapkasını taktı ve kılıcını kuşandı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, s.87)

وكان له درع يقال لها: الصعدية

Onun, es-Sa'diyye denen bir zırhı vardı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, s.181)

فإنه انتفخ في درعه

O, zırhıyla çıkmıştı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, s.26)

وخرج عاصم فلبس درعه

Âsım çıktı ve zırhını giydi. (et-Taberî, 2007, IV, s.414)

فطعنه في جريان درعه فقتله وأخذ فرسه وسلاحه ...

Cerban'da zırhı içinde ona vurdu ve onu öldürdü. Atını ve silahını aldı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.132)

ووهب له الدرع وفرساً

Ona bir at ve zırhı verdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.265)

فلما رأى ذلك ألقى درعه ومغفره

Bunu görünce, miğferini ve zırhını attı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.427)

- أَدْرَاع : “Zırhlı, korunaklı” anlamına gelir:

فركبوا وألبسوا هودجها الأدراع

(Hz.Aişe) bindi ve korunaklı hevdecine yerleştirdiler. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.130)

- المِغْفَر: Yukarıda geçen البيضة ile eş anlamlıdır ve onun kadar sık kullanılır:

فضربه فقد الحفنة والمغفر ورأسه حتى فقع في الارض وأخذ المدينة

Ona vurdu ve yere düşünceye kadar miğferini ve başını kırdı ondan sonra şehri aldı.

(İbnu'l-Esîr, 1987, II, s.102)

وقد أخذ عليّ عليه السلام درع الوليد بن عتبة ومغفره وبيضته ، وأخذ حمزة سلاحه ، وأخذ عبيدة بن الحارث درع شيبة بن

ربيعة

Ali, Velid bin Utbe'nin zırhını, miğferini ve kılıcını aldı. Hamza, Utbe'nin silahını aldı ve

Ubeyde bin Hâris, Şeybe bin Rebî'a'nın zırhını aldı. (el-Vâkidî, 1966,s.100)

وخرج مرحب صاحب الحصن عليه مغفر

Kalenin sahibi Murahhab, başında miğfer olduğu halde dışarı çıktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II,

s.101)

وضربه ابن خضير ضربةً قدَّ المغفر

İbn Hadîr, ona öyle bir vurdu ki miğfer parçalandı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.423)

Bu kelimenin çoğulu, مغافر şeklindedir:

وقال ابن الزبير لأصحابه، وأهله يوم قتل بعد صلاة الصبح : اكشفوا وجوهكم حتى أنظر إليكم وعليهم المغافر ففعلوا

İbnu'z-Zubeyr, arkadaşlarına ve halkına sabah namazından sonra savaş günü üzerlerinde

miğferler olduğundan sizi görmek için yüzlerini açın dedi. Onlar da açtılar. (İbnu'l-Esîr,

1987, IV, s.126)

Savaşlarda Kullanılan Kişisel Silahlar

- الأَسْلُ: “Mızraklar” anlamındadır:

الجنة تحت ظلال السيوف، والموت تحت أطراف الأسل

Cennet kılıçların gölgesinin altındadır ve ölüm Mızrakların kenarındadır. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.187)

- نَجُّ الرُّمَحِ: “Mızrağın dibindeki demir parçası” anlamındadır.

فضرب ظهر قدمه بنج رمح مسموم فمات منها

Zehirli mızrağın dipçiğiyle, ayağının üzerine vurdu ve ondan dolayı öldü. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, s.130)

Bu kelimeye, Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın muallakasının hikmetli sözler bölümünde de rastlamaktayız:

وَمَنْ يَعْصِ أَطْرَافَ الرِّجَاجِ فَإِنَّهُ يُطِيعُ الْعَوَالِي زَكَّيْتُ كُلَّ هَذَمٍ

*Mızrakların dibindeki demir parçasına isyan edenler,
(bir gün gelir) Uzun mızrakların üstüne yerleştirilmiş sivri uçlara boyun eğler.
(eş-Şentemerî, 1982, s. 287)*

- البَيْضُ : “Kılıçlar” anlamındadır. Tekili الأبيض olmakla birlikte çoğul olarak

kullanılışı da vakidir:

قال : حمل رسول الله صلى الله عليه وسلم السلاح والبيض والدروع والرمح ، وقاد مائة فرس ،

Dedi ki: Resulullah (S.A.V), silah, kılıç, zırh ve kılıç taşıdı ve 100 at sürdü. (el-Vâkidî, 1966,s.733)

- التُّرْسُ : “Demirden Yapılmış Kalkan” anlamında olup eş anlamlısı çok az olan kelimelerden birisidir:

هو على فرسٍ يقال له الظرب ، في يده قنأَةٌ وتُرْسٌ ،

O, ez-Zarib denilen bir atın üstünde olup elinde bir kılıç ve kalkan vardı.(el-Vâkidî, 1966, s.653)

فضربه يهودي فطرح ترسه من يديه

Bir Yahudi ona vurdu ve elinden kalkanını fırlattı.(İbnu'l-Esîr, 1987, II, 102)

- حَجَارَةُ الْمُنْجِنِيقِ : “Mancınıkla birlikte atılan taş” anlamında olup savaş sahnelerinin tasvirinde sıkça zikredilir.

فجعلوا على حصنهم حشب العرعر لئلا يضربه حجارة المنجنيق ورموا المسلمين فقتلوا منهم بالحجارة مائتي رجل.

Mancınık taşının ona vurması için kalelerinin üzerine ‘ar’ar ağacı koyup müslümanlara attılar ve onlardan ikiyüz kişiyi taşla öldürdüler.(el-Belâzûrî, 1991, s.177)

كانت الحجارة من أعظم سلاحهم يرمونهم بها

Taş, attıkları en büyük silahlardandı. (el-Vâkidî, 1966,s.446)

فأخذ حجارة المنجنيق بيده

el-Haccâc, eline mancınık taşını aldı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, s.123)

وكان سبب موته أن أصابته حجر منجنيق في جانب وجهه فمرض أياما ومات.

Ölüm sebebi, yüzüne mancınık taşının isbet etmesiydi. Günlerce hasta yattı ve öldü.(İbnu'l-Esîr, 1987, III,496)

فقال لهم ابن كامل : لا طعنوه ولا تضربوه بالسيف ولكن ارموه بالنبل والحجارة

İbn Kâmil onlara dedi: onu yaralamayın ve ona kılıçla vurmayın fakat ona ok ve taşlar atın. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 48)

- الحَجَفَة: “Deriden yapılmış kalkan” olup daha çok bir Cahiliye terimini anımsatmaktadır. Yine de İslami dönemde karşımıza çıkar:

قال : وُجِدَ فِيهَا أَلْفٌ وَخَمْسَمِائَةُ سَيْفٍ ، وَثَلَاثُمِائَةُ دِرْعٍ ، وَأَلْفٌ زُمُحٍ ، وَأَلْفٌ خَمْسَمِائَةُ ثُرُسٍ وَحَجَفَةٍ

Dedi ki: Orada 1500 kılıç, 300 zırh, 1000 mızrak, 1500 kalkan, deri kalkan bulundu. (el-Vâkidî, 1966, s.510)

- الخَنْجَرُ: Türkçe’de bugün de aynı anlamda kullandığımız “Hançer”, savaşların, çatışmaların, suikastlerin vazgeçilmez silahı olup sık sık zikredilir:

وأخذ الخنجر وأراد حل أزرار درعه.....

Hançeri aldı ve onun zırhının bağlarını çözmek istedi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 354)

فدخلنا مكة ومعني خنجر

Yanımda hançer olduğu halde Mekke 'ye girdik. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 61)

وأخذ زهير خنجرا

Zuheyr, bir hançer aldı. (el-Belâzûrî, 1991, s.262)

Çoğul şekli خَنَاجِر olup bu şekliyle de kayıtlara geçmiştir:

وقرب المسلمون سفنهم فربطوا بعضها مع بعض واقتتلوا بالسيوف والخناجر

Müslümanlar onların gemilerine yanaştılar ve birbirlerine bağladılar. Kılıçlar ve hançerlerle savaştılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 14)

- الدَّرَقَة : “Kalkan” anlamına gelen bir diğer kelime olup الثَّرْس ‘a nazaran daha az kullanılmıştır.

ثم حمل مرحب على محمد بن مسلمة، فضربه فأتقاه بالدركة، فوقع سيفه

*Murahheb, Muhammed bin Mesleme üzerine hücum etti, ona vurdu ve kalkanla onu itti;
kılıcı yere düştü. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 101)*

- الدَّخَائِرُ : Türkçe’de “mühimmat” anlamında kullandığımız, her türlü savaş araç ve gerecini karşılayan bir kelime olup Modern Arapça’da da mevcuttur.

سار إليها فحاصرها فملكها وما فيها من الأموال والذخائر

*Oraya yürüdü, orayı kuşattı oraya sahip oldu ve orada bulunan mal ve mühimmatları aldı.
(İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 224)*

- الرُّمَحُ : “Mızrak, kargı” anlamına gelen en yaygın Arapça kelime olup birçok eş anlamlısı olmasına rağmen bir üst kavram olarak yerini korumuştur. Çoğulu الرِّمَاحُ ve الأرماح’dır.

ورامى عبد الله بن جبير حتى فنيته نبله ، ثم طاعن بالرمح حتى انكسر ، ثم كسر جفن سيفه ، فقاتلهم حتى قُتل رضى الله

عنه .

*Abdullah bin Cubeyr bitene kadar ok atmaya devam etti, kırılana kadar mızrağıyla vurdu;
sonra kılıcının ucu kırıldı ve öldürülünceye kadar onlarla savaştı. (el-Vâkidî, 1966, s.232)*

فطعنه بالرمح فوقع

Mızrakla onu yaraladı, o da yere düştü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.432)

- القَيْسِيُّ : “Yay” anlamına gelir. الْقَوْسُ ile eş anlamlıdır:

وكان له ثلاثة أرماع وثلاثة قسي: قوس اسمه الروحاء وقوس يدعى البيضاء وقوس نبع يدعى الصفراء.

Onun üç mızrağı ve üç yayı vardı. Yayının birinin ismi er-Revhâ', birinin ismi el-Beydâ' ve birinin ismi de es-Safrâ' idi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 181)

- رَأْسُ كَبَشٍ : Özellikle kale kapısı gibi zor yerleri açmak için kullanılan bir savaş aletidir. Türkçe'de “Koçbaşı”nın karşılığıdır.

وكان له ترس فيه تمثال رأس كبش.

Onun, üstünde koçbaşı resminin olduğu bir kalkanı vardı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 181)

- الرِّصَاصُ : “Kurşun” anlamında olup bugün dahi aynı anlamdadır. Ancak, eritilip silah yapımında ya da başka amaçlarda kullanılmış olup “mermi” ile karıştırılmamalıdır.

أقام أنو شروان لبناء الحائط فبناه وجعله من قبل البحر بالصخر والرصاص

Anû Şirvan, seddi yaptırdı ve onun deniz tarafını kayalar ve kurşunlardan inşa etti yaptı. (el-Belâzûrî, 1991, s.199)

- السِّلَاحُ : Dilimize de geçen ve yüzyıllardır aynı anlamda kullanılan bu kelime, eş anlamlıları olmakla birlikte, bir üst kavram olarak yaşamaktadır. Çoğulu الْأَسْلِحَةُ 'dir.

أقام الرجال في السلاح مقبلين بوجوههم إلى المسلمين.

Adamlar yüzlerini Müslümanlara dönerek silahlarını doğrulttular. (el-Belâzûrî, 1991, s.222)

فأعانوهم بالرجال وال سلاح والكراع

Onlara adam, silah ve benzeri aletlerle ile yardımdabulundular. (el-Vâkidî, 1966, s.789)

وغنم المسلمون أموالهم وسلاحهم.

Müslümanlar onların mallarını ve silahlarını ganimet olarak aldı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 451)

- السَّهْمُ: “Ok” anlamına gelen en yaygın kelimedir. Çoğulu سِهَامٌ’dır.

وقال له: يا رسول الله خذ سهماً من كنائتي

Ve ona dedi ki: EyResulullah, benim ok torbamdan bir ok al. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 6)

فأخرج سهماً من كنائته فأعطاه رجلاً من أصحابه

Ok torbasından bir ok çıkardı ve onu ashabından bir kişiye verdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 87)

وكان أصابه سهم بالطائف

Tâif’te ona bir ok isabet etmişti. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 205)

- السَّيْفُ: “Kılıç” anlamına gelen ve en eski dönemlerden beri kullanılan kelime olup

bir üst kavramdır. Boyutuna, diğer özelliklerine ve imal edildiği yere göre farklı isimlerle anılan kılıçlar olmakla birlikte, bu kelime, günümüze kadar geçerliliğini korumaktadır.

أخذ سيفه ذا الفقار وكان للنبي (ص) وهبه لعلي

Peygamber (S.A.V), kendisine ait olan Zülfikâr kılıcını aldı ve onu Ali’ye verdi.

(İbnu'l-Esîr, 1987, II, 32)

أحضر سيف الزبير عند علي فأخذه فنظر إليه

ez-Zubeyr'in kılıcı Ali'ye getirildi; Ali onu aldı ve ona baktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 132)

Çoğulu أسيف ve سُيوف olup bu şekilde de kullanılır:

ولا ملجأ إلا سيوفهم

Kılıçları dışında sığınılacak yer yok. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, s. 21)

فافتقت خيل عليّ فرقتين فرقة نحو الميمنة وفرقة نحو الميسرة واستقبلت الرماة وجوههم بالنبل وعطفت عليهم الخيل من الميمنة والميسرة ونحض إليهم الرجال بالرماح والسيوف

Ali'nin atlıları iki gruba ayrıldılar, bir grup sağ cepheye bir grup sol cepheye. Okçular onları okla karşıladılar. Sağdaki ve soldaki atlılar onlara saldırdı. Yayalar mızrak ve kılıçlarıyla onlara yöneldi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 221/222)

قال رسول الله (ص) "هاتوا أسيافكم"

Peygamber (S.A.V), kılıçlarınızı getirin dedi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 42)

– أسِنَّةٌ dir: “Kılıç, bıçak, mızrak vs.nin sivri ucu olup çoğulu أسِنَّةٌ : السَّانُ

رفع التميمي سنانه ورفع يزيد سنانه

et-Temîmî mızrağının ucunu kaldırdı, - aynı şekilde - Yezid de mızrağının ucunu kaldırdı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 184)

ويرون من ائتلاق بيضكم وأسنة رماحكم ودروعكم

Onlar, aydınlıkta sizin miğferlerinizi, mızraklarınızın uçlarını, mızraklarınızı ve zirhlerinizi görüyorlar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 457)

- المَشَاةُ : “Piyade, yaya” anlamında olup bugün de Modern Arapça’da aynı anlamını korumaktadır:

فلم يغادر منهم أحداً ركباناً ومشاةً

Onlardan hiç kimseyi süvari veya piyade olarak ayrılmadı. (el-Vâkidî, 1966, s.894)

- كَبْشُ نِطَاحَةٍ : “Koç başı” anlamında kale duvarlarını, sağlam kapıları yıkmak için kullanılan bir savaş aletidir:

فاتخذ كباشا نطاحا فصك بها حائط المدينة.

Koçbaşını aldılar ve onunlar şehrin duvarlarını vurdular. (el-Belâzûrî, 1991, s. 429)

- الكِنَانَةُ : “Ok torbası” anlamında olup Türkçe’de de aynı anlama gelen eski kelimeler mevcuttur. “kabur”, “sadaklık” gibi.

كان في كنانته عشرون سهماً ،

Ok torbasında 20 ok vardı. (El-Vâkidî, 1966, s. 10)

- الْقَوْسُ : “Yay” anlamında en yaygın kelimedir. Hemen her dönemde kullanılan ve eş anlamlısı nadir olan kelimelerdendir:

فضربه سعد بن زيد بقوسٍ

Sa’d bin Zeyd, ona bir yayla vurdu. (İbnu’l-Esîr, 1987, II, s. 46)

فوجد من الدروع مائة درع ، ومن السيوف أربعمئة سيف ، وألف رمح ، وجسمائة قوس عربية بجعابها.

Zırhlardan 100 zırh, kılıçlardan 400 kılıç, 1000 ok ve 500 arap yayı buldu.

(el-Vâkidî, 1966, s. 671)

عَلَّقَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَيْفَهُ وَقَوْسَهُ .

Resulallah (S.A.V), oraya kılıcını ve yayını astı. (el-Vâkidî, 1966, s. 891)

فشجع القوم فقاتلوهم . فخرج واقد ابن عبد الله يقدم القوم ، قد أنبض قوسه وفوق بسهمه ، فرمى عمرو بن الحضرمي

Topluluğu cesaretlendirip onlarla savaştı. Vâkid b. Abdullah kavmin önüne çıktı, yayını gerdi, okunu yerleştirdi ve Amr b. Hadrami 'ye attı. (el-Vâkidî, 1966, s. 15)

– مسیفة : Kılıç

فكان بينهم الرمي دون المسیفة

Kılıç kullanmaksızın aralarında ok attılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, s.10)

– فأس : Balta

فقتله الطحان بفأسٍ

Tahân, onu baltayla öldürdü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 18)

– قنّاة : Mızrak

وحمل إليه ثلاثين ألف قنّاة وثلاثين ألف ترس

Otuz bin mızrak ve otuz bin kalkanı ona taşıdı. (el-Belâzûrî, 1991, s.418)

– مِجَنّ : Kalkan, siper

قال : الترس قال ذاك المِجَنّ عليه تدور الدوائر

Dedi ki: Kalkan. O da dedi ki: Olaylar, bu kalkanın üzerinde dönüp dolaşacaktır.

(el-Belâzûrî, 1991, s.278)

İsmi Fâil Veznindeki Askeri Terimler

- (رادف tekili) İhtiyat, yedek kuvvetler :أرداف

جاؤا الى عسكر المسلمين وهم أرداف

Yedek kuvvetler olarak gelip Müslüman askerlerine katıldılar. (el-Belâzûrî, 1991, s.164)

- :حارس Muhafız, bekçi

قالوا: ليس له حارس

Onun bir muhafızı(koruması) olmadığını söylediler. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 391)

- :دارع Zırh giymiş, zırhlı

ويُقال : كان في الكتيبة ألف دارع .

Taburda 1000 zırh olduğu söyleniyordu. (el-Vâkidî, 1966, s.821)

وكان في بني مخزوم منها ثلاثون فرساً ، و كانت الإبل سبعمائة بعير، و كان أهل الخيل كلهم دارع. وكانوا مائة ، و كان في الرجال دروع سوى ذلك .

Onlardan Benî Mahzûm'da 30 at, 700 katırlık bir kervan vardı. Atlıların hepsi zırhlıydı ve onlar 100 kişiydi; bunun dışında yayalar da zırhlıydı. (el-Vâkidî, 1966, s.39)

فقال: لا أرسلك حتى تحسن إلى موالي أربعمائة حاسر وثلاثمائة دارع

Seni, mevâliye dört yüz zırhı olmayan hasır ve üç yüz zırh bağışlamayınca kadar göndermiyorum. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, s.33)

- :راجل Yaya

ثم أعطاني رسول الله (ص) سهمين سهم الفارس وسهم الراجل

Sonra Peygamber (S.A.V) bana iki ok verdi. Biri süvari için diğeri yaya için. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 80)

– رَجَّالَة: Piyade, yaya

أنه وجه الحسين بن حمدان بن حمدون في جماعة من الفرسان والرجالة

Hüseyin b. Hamdan b. Hamdun 'u, atlılar ve piyadeden oluşan bir grupta gönderdi. (et-Taberî, 2007, XIII, 436)

– راکب: Atlı

فيها أبو جهل في ثلاثمائة راكبا من أهل مكة

Ebu Cehil'in Mekke halkından 300 atlısı vardı. (el-Vâkidî, 1966, s.9)

– ركبان: Süvariler, Atlılar

– رماة: Okçular

واستقبل رسول الله (ص) المدينة وترك أحداً خلف ظهره، وجعل وراءه الرماة

Peygamber (S.A.V) Medine'ye yöneldi, Uhud'a sırtını döndü ve geride okçuları bıraktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 47)

والرماة يحمون ظهورهم . يرشقون خيل المشركين بالنبل .

Atçılar, onların sırtlarını koruyorlar ve müşriklerin atlarına ok atıyorlardı. (el-Vâkidî, 1966, s.225)

فلما رأى الشيخ التياث الناس عليه اختار ثلاثين رجلا من الرماة

Şeyh et-Tiyas insanları görünce okçulardan 30 kişiyi seçti. (el-Belâzûrî, 1991, s.309)

- روابط: Sınırdaki konuşlanan askerler, sınır muhafızları

ففتحها معاوية وأسكنها الروابط وكل بها الحفظة.

Muaviye orayı feth etti. Oraya sınır muhafızlarını yerleştirip, koruyacak kimselere teslim etti. (el-Belâzûrî, 1991, s.148)

- فارس: Atlı, süvari

كنتُ مع الزبير فجاء فارس يسير فقال: السلام عليك أيها الأمير.

Zuheyr ile birlikteyken bir atlı yürüyerek geldi ve es-selamu 'aleyke Yâ Emîr dedi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.146)

فانصرف إليهم عبد الله في ثلاثين فارساً

Abdullah, otuz atlıyla onlara yöneldi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 214)

وكان فارساً من فرسان تغلب

Galip gelen süvarilerden bir birisiydi. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, s.95)

- فرسان: Biniciler, süvariler

فما لبثوا حتي رجعت خيل لهم ليس عليها فرسانها

Çok geçmeden atlar, üzerlerinde binicileri olmadan geri döndüler. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 440)

ثم انهزم النصارى وقتل كثير من فرسانهم.

Daha sonra Hristiyanlar yenildiler ve onların atlılarından birçoğu öldürüldü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 451)

لا أرى معكم رجالة ومعهم الرجالة والفرسان، وبعضهم يحمى بعضاً ولكن القوهم في الكتائب والمقانب

Sizin yanınızda adam görmüyorum, adamlar ve atlılar onların yanında, bazısı bazısını koruyor, fakat onlarla taburlar ve atlı gruplarda karşılaştılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 6)

– قائد : Komutan

كان للجرشي قائد يقال له همام بن هاني العبدى

el-Cereşi 'nin Hammam bin Hani el-Abdi olarak söylenen bir komutanı vardı. (el-Belâzûrî, 1991, s.308)

خرجت غطفان وقائدها عُيَيْنة بن حصن

Gatafan, komutanı Uyeyne bin Hısnile yola çıktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 70)

– قُؤَاد : Komutanlar

خرج أيضاً قائد من قواد الضواحي في جبل اللكام

Lukkâm dağının dış mahallelerinin komutanlarından birisi de çıkıp geliverdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 90)

ضم إليه من القواد.

Komutanları ona kattı. (el-Belâzûrî, 1991, s.295)

– مدجج : Silahla donanmış, tepeden tırnağa silahlı

فلقوا ذا الحجاب وهو في أربعة آلاف مدجج ومعه فيل

Yüzü örtülü dört bin silahlı ve yanında fil olduğu halde, yüzü peçeliyle karşılaştılar. (el-Belâzûrî, 1991, s.252)

– متطوعة : Gönüllü

قد كانت شحنت من الجند والمتطوعة

Orayı, askerler ve gönüllülerle doldurmuştu. (el-Belâzûrî, 1991, s.170)

– **Kılıç kuşanan : متقلد سيف**

دخلها متقلدا سيفاً ولم يتقلده قبل ذلك في أيامه.

Kılıcını kuşanarak oraya girdi, daha önce onu hiç kuşanmamıştı. (el-Belâzûrî, 1991, s.190)

فجاءت نساء همدان ييكن الحسين ورجاهم متقلدو السيوف

Silah kuşanmış olan erkekler ve Hemdan'ın kadınları Hüseyin'e ağlayarak geldiler. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 457)

فأتى المصريون علياً وهو في عسكر عند أحجار الزيت متقلداً سيفه

Mısırlılar, kılıcını kuşanmış olarak yağlı taşların yanındaki orduda olan Ali'ye geldiler.
(İbnu'l-Esîr, 1987, III, 51)

– **Kılıç kuşanan : مُتَوَشَّح بالسيف**

فدخل مُتَوَشَّحاً بالسيف

Kılıç kuşanmış olarak içeri girdi. (el-Vâkidî, 1966, s.626)

وهو متوشح بسيفه ،

O, kılıcını kuşanmış olarak.... (el-Vâkidî, 1966, s.39)

– **مرتقة : Paralı asker, lejyoner**

ففتحها معاوية قسراً فوجد بها من المرتقة سبعمائة ألف ومن السامرة ثلاثين ألفاً

Muaviye orayı güç kullanarak feth edip, orada 700 bin paralı asker, Samiri (Yahudi)-lerden de 200 bin paralı asker buldu. (el-Belâzûrî, 1991, s.147)

- مسلحة: Silahlı kişiler

وفيها مسلحة لعلّي تكون خمسمائة رجل

Ali'nin 500 silahlı adamı vardı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 245)

- معسكرون: Ordugah Kuranlar

المسلمون معسكرون بين العذيب والقادسية

Müslümanlar, Azîb ve Kâdisiye arasında ordugâh kurdular. (el-Belâzûrî, 1991, s.256)

- مقاتل : Savaşçı

وكان اليهود يقومون كل ليلة قبل الفجر فيتلبسون السلاح ويصفون الكتائب ، هم عشرة آلاف مقاتل .

Yahudiler, güneş doğmadan önce her gece kalkıyorlar, silahlarını kuşanıyorlar ve taburlar halinde saf tutuyorlardı. Onlar onbin savaşçıydılar. (el-Vâkidî, 1966, s.642)

وأما أهل نجران فلما بلغهم موت النبي (ص) (وهم يومئذ أربعون ألف مقاتل) أرسلوا وفدا ليجددوا عهدهم مع أبي بكر.

Necrân halkı ise, Peygamber (S.A.V) vefat haberi gelince (o zaman kırkbin savaşçıydılar) Ebu Bekr'le anlaşmalarını yenilemek için bir heyet gönderdiler. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 231)

وانتم ستون ألف مقاتل

Siz 60 bin savaşçısınız. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 217)

- منهزم: Bozguna uğrayarak kaçıp giden, geri dönen

لم يزل في أثره ، و هو منهزم لا يلوي على شيء...

O, onu takip ederken diğeri arkasına bakmadan kaçıp gidiyor.(el-Ya'kûbi, 904, II, 345-346)

ولما عبر يزدجرد النهر مهزوماً أنجده خاقان في الترك وأهل فرغانة.

Yezdecerd, yenilmiş olarak nehri geçince, Ferganalı Türk hakani onu kurtardı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 435)

فاقتتلوا يوماً ثم انصرف مسلم منهزماً

Bir gün savaştılar ve daha sonra Müslim, yenilmiş bir şekilde ayrıldı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 249)

- Yenilenler: منهزمون

ودخل المنهزمون المدينة وحصرهم عقبة.

Yenilenler şehre girdiler ve Ukbe onları kuşattı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 451)

وأما المنهزمون فقد ذكرنا حالهم وكان منهم عتبة بن أبي سفيان.

Yenilenlere gelince, onların durumunu zikretmiştik, onlardan biri de Utbe bin Ebi Süfyanı.(İbnu'l-Esîr, 1987, III, 145)

- Komutanlar: والى (ج) ولاية

وُلَاةُ الشَّوَاتِي والصَّوَائِفِ

Yaz ve kış akınlarının komutanları.(el-Belâzûrî, 1991, s.167).

Yer İsmi Olan Askeri Terimler

- حصن: Kale

فخرج أهل الحصن فقاتلوا

Kale halkı dışarı çıktı ve savaştılar. (el-Belâzûrî, 1991, s.248)

وأخذ الحصن على بن أبي طالب

Ali bin Ebi Tâlib, kaleyi aldı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 101)

- مُرابطة: Sınırdaki asker konuşlandığı yer

كتب عمر إلى أبي عبيدة أن رتب بأنطاكية جماعة من المسلمين أهل نيات وحسبة واجعلهم بها مرابطة ولا تحبس عنهم العطاء.

Antakya feth edildikten sonra Ömer, Ebu Ubeyde'ye gönderdiği bir mektupta şöyle demiştir. Onlar için konuşlanacak, kalacak bir yer hazırla ve onlardan parayı kesme, parasız bırakma. (el-Belâzûrî, 1991, s.153)

- مطامر: Yer altı cephaneliği (İbn Manzur, 1996, VIII, s.199)

ففتح اثني عشر حصنًا وعدة مطامر

12 kale ve çok sayıda yeraltındaki cephaneliği feth etti. (el-Ya'kûbi, 904, II, 465)

- معسكر: Ordugah, Kamp Kurulan Yer

فمضى الناس إلى المعسكر فباتوا ليلة الأحد

İnsanlar ordugâha geçtiler ve Pazar gecesini orada geçirdiler. (el-Vâkidî, 1966, s.1119)

وكان عقده هذه الألفية يوم الخميس المستهل صفر سنة ثلاث عشرة وذلك بعد مقام الجيوش معسكرين بالجرف....

(Ebu Bekir'in) Bu sancakları oluşturmaları (hicri) 13. Yılın Safer ayının başındaki Perşembe günü olup bu da orduların, Curuf'da kamp kurmasından sonra vuku buldu. (el-Belâzûrî, 1991, s.116)

فلما أمسوا رجع أهل الشام إلى معسكرهم.

Akşam olunca Şam halkı ordugâhına geri döndü. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 9)

وجاء صالح ونزل في معسكره وأخذوا ما فيه

Salih geldi ve onun ordugâhına indiler ve oradakileri aldılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 152)

- مَسَالِح: Sınır karakolu, sınırdaki gözetleme yeri

فصالحوا على ان يكونوا أعوانا للمسلمين وعيوننا ومسالح في جبل اللكام

Lukkam dağında Müslümanlara yardımcı olmaları, hem onların gözcüleri olmaları hemde onlar için sınır karakolları kurmaları şartıyla barış yaptılar.(el-Belâzûrî, 1991, s.164)

Toplu Olarak Kullanılan Savaş Araçları Terimleri

- حَرَادِي: Bir savaş aracı

فأمر بسقف المسجد فقلع ، ثم أمر بحراديّ فيها النيران

(et-Taberi, 2007, IV, 66)

- حَرَاة: Bir tür savaş gemisi (İbn Manzur, 1996, IX, s.123)

فوثبوا بمرثمة وهو في حَرَاة له حتى غرقوه

Kendisine ait bir savaş gemisinde olan Herseme'ye saldırıp sonunda onu batırdılar.(el-Ya'kûbi, 904, II, 441)

- عَرَادة : Küçük Mancınık (İbn Manzur, 1996, VII, s.455)

ودخل زهير بن المسيب من كلوازا في السفن وفيها المنجنيقات والعَرادات

Zuheyr Bin Museyyeb, içinde büyük ve küçük mancınıklar olan gemilerle Kilvaza 'ya yanaştı.(el-Ya'kûbi, 904, II, 441)

- عَرَادات : Küçük mancınıklar

فعمل الدبابات والمنجنيق والعَرادات

Kaleleri yıkmak için yapılan araçlar, mancınık ve küçük mancınıklar kullandı. (el-Vâkidî, 1966, s.960)

- سَلاليم : Merdivenler

قال : فوضعوا السلاليم فصعدوا عليها

Merdivenleri koyun ve onun üzerinde yukarı çıkın dedi.(el-Belâzûrî, 1991, s.215)

- سفينة : Gemi

فأخذوا السفينة بما فيها

Oradaki gemiyi, içindekilerle birlikte aldılar.(el-Belâzûrî, 1991, s.423)

وركب حارثة في سفينة في نهر دجيل يريد البصرة.....

Hârise, Basra 'yı yönelerek Duceyl nehrinde bir gemiye bindi. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 17)

– سُفُن : Gemiler

فحرق بكير السفن

Bekr gemileri yaktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 186)

فيأخذون سُفُنَهُمْ،

Onların gemilerini alıyorlar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 341)

وأمر أن تحمل الحجارة في السفن

Gemilerle taş taşınmasını emretti. (el-Belâzûrî, 1991, 199)

– دَبَابَة : Kaleleri Yıkma İçin Kullanılan Araç (**Hıttâb, 1983, s.103**)

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وسلَّم : وما هذا ؟ قال : منجنيق مُفَكَّكَة ودَبَابَتَان وسلاح من دروع وبَيْضٍ وسيوف ،

Resulullah dedi ki: “Bu nedir?” O da cevap verdi: “Bu, mancınıktır, kaleleri yıkmak için yapılan iki araç, zırh, miğfer ve kılıçlardan oluşan silahlardır.” (el-Vâkidî, 1966, s. 648)

فقدم بدبابيةٍ وَمُنْجَنِيقٍ

Kaleleri yıkmak için yapılan araç ve mancınık getirdi. (el-Vâkidî, 1966, s.923)

– دَبَابَات : Kaleleri Yıkma İçin Kullanılan Araçlar

فاتخذ المسلمون الدبابات وقاتلوا قتالا شديدا حتى فتحوه.

Müslümanlar kaleleri yıkmak için yapılan araçlar edindiler ve feth edinceye kadar çok şiddetli savaştılar. (el-Belâzûrî, 1991, s.190)

– مَرْكَب : Gemi

فركبنا في مركب

İkisi bir gemiye bindi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 14)

سار قسطنطين بن هرقل في ألف مركب يريد أرض المسلمين قبل قتل عثمان

Herakl'in oğlu Kostantin, Osman'ın öldürülmesinden önce Müslümanların toprağını isteyerek bin gemi ile yola çıktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 88)

- المراكب : Gemiler

إن المراكب غرقت

Gemiler battı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 88)

- منجنيق : Mancınık

نصب عليهم منجنيقاً أشار به سلمان الفارسي وقتلهم قتالا شديدا

Selman-i Fârisi'nin (yapılmasını) işaret ettiği mancınığı onların üzerine kurdular ve onlarla şiddetli bir savaşa tutuştular. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 140)

- منجنيقات : Mancınıklar

فإنّا كنّا بأرض فارس نصب المنجنيقات على الحصون وتنصب علينا ، فنصيب من عدوّنا ويصيب منّا بالمنجنيق

Biz İran'dayken kaleler üzerine mancınıklar kurardık; onlar da bizim üzerimize kurarlardı. Mancınıkla düşmanlarımıza atardık, onlarda bize atarlardı. (el-Vâkidî, 1966, s.927)

- مجانيق : Mancınıklar

فحصرهم المسلمون سبعين ليلة حصاراً شديداً وقتلوهم بالزحف والمجانيق

Müslümanları onları sıkı bir şekilde 70 gün kuşattılar ve onların üstüne yürüyerek mancınıklarla savaştılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 278)

يرمونهم بالمجانيق، ويدنون إليهم بالدبابات....

Mancınıkla onların üstüne atış yapıyorlardı ve kaleleri yıkmak için yapılan araçlarını onlara yaklaşıyorlardı....(İbnu'l-Esîr, 1987, II, 356)

وكان ممن أخذ بزمام الحمل محمد بن طلحة

Muhammet bin Talha, devenin gemini getirenlerdendi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 136)

لم يخرج إلينا إلا الغوغاء

Savaşın (kavganın) dışında karşımıza bir şey çıkmadı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 142)

فحصر مكة، ورمى الكعبة بالمنجنيق، وقتل ابن الزبير.

Mekke'yi kuşattı, Ka'be'yi mancınıkla vurdu ve İbnu'z- Zubeyr'i öldürdü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 456)

Askeri Birlik Terimleri ve Savaş Düzenleri

– سَرِيَّة : Bölük, keşif kolu vs.

وكانت سرية حمزة بن عبد المطلب في رمضان

Hamza bin Abdulmuttalib'in bölüğü Ramazan ayında (yola çıkmıştı). (el-Vâkidî, 1966, s. 9)

وبعث ابن عامر سرية إلى رستاق

İbn Amir, Rustâk'a bir bölük gönderdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 19)

سير سرية بحراً وسرية براً....

Bir bölüğü denizde bir bölüğü de karada yürüttü. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 23)

– سَرَايا : Bölükler

فلما مات النبي (ص) وبعث أبو بكر السرايا إلى المرتدين

Peygamber (S.A.V) vefat edince, Ebu Bekr dinden dönenler üzerine bölükler gönderdi.
(İbnu'l-Esîr, 1987, II, 219)

وفيها فتح الرشيد هرقله ، وبث الجيوش والسرايا بأرض الروم

Er-Reşîd, Herakle'yi fethetti ve orduları ve bölükleri Rum ülkesine gönderdi. (et-Taberi, 2007, V, 204)

وفرق سراياه في أرض الروم

Rum ülkesinde bölüklerini dağıttı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 413)

ثم رجع الى عسكره وبث السرايا...

Sonra askerlerine geri döndü ve bölükleri gönderdi. (el-Belâzûrî, 1991, s. 177)

- Bölükler : فوج (ج) أفواج
- Tabur : كتيبة

ومر عليّ بكتيبة من أهل الشام

Ali, Şam halkından bir tabura uğradı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 191)

- Taburlar : كئائب

وخرج يسير في الكئائب

Çıkıp taburların içinde yürüdü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 192)

- Ordular : جيوش

فرق معاوية جيوشه في العراق في أطراف عليّ

Muaviye, Irak'ta ordularını Ali'nin etrafına dağıttı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 244)

ولما فتح عبد الله مدينة سيظلة بث جيوشه في البلاد

Abdullah, Subeytila şehrini feth ettiğinde, ülke içine ordularını yaydı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 484)

– طليعة : Öncü Birlik

وبعث عليّ زياد بن النضر الحارثي طليعة في ثمانية آلاف

Ali, Ziyad bin Nadr el-Haris 'i 8 bin kişinin başında öncü olarak gönderdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 164)

– طلائع : Öncü Birlikler

فلما دنا غالب منهم بعث الطلائع

Gâlib onlara yaklaşıncı, öncü birlikleri gönderdi. (el-Vâkidî, 1966, s.724)

وأرسل طلائعه إلى ابن هبيرة

İbn Hubeyre 'ye öncü birliklerini gönderdi. (et-Taberî, 2007, IV, 416)

فبينما محمد في القصر إذ أتاه بعض طلائعه

Muhammed, sarayda iken bazı öncü birlikler ona geldi. (et-Taberî, 2007, IV, 418)

– قلب : Orta cephe

والأشتر في الميمنة وابن عباس في الميسرة وعليّ في القلب والناس يقتتلون من كل جانب

Eşter, sağ cephe, İbn Abbas sol cephe ve Ali orta cepheydi. İnsanlar da her tarafta savaşıyordu. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 192)

وجعل صالح شبيباً في ميمنته ، وسويد بن سليم في ميسرته ووقف في القلب

Salih, Şebib 'i sağ tarafına, Suveyd bin Selim 'i sol tarafına yerleştirdi, kendisi de ortada durdu. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 152)

– مُقَدِّمَة : Ön cephe

– سَاقَة : Arka cephe

لما قتل ابن رواحة مساءً بات خالد بن الوليد ، فلما أصبح غدا ، وقد جعل مُقَدِّمَتَه ساقته ، ساقته مُقَدِّمَتَه ، مَيَمْنَتَه ميسرته،
ميسرته ميمنته ...

İbn Revâha akşam öldürülünce Halid bin Velid geceyi (savaşmadan) geçirip), ertesi gün öndekileri arkaya, arkadakileri ön cepheye, sağdakileri sol cepheye, sol cephedekileri sağ cepheye aldı. (el-Vâkidî, 1966, s.764)

– ميمنة : Sağ cephe

– ميسرة : Sol cephe

فالتقى الناس عندها وتعبأوا، وكان على ميمنة المسلمين قطبة بن قتاده العزري، وعلى ميسرتهم عباية بن مالك الأنصاري.

İnsanlar orada karşı karşıya geldiler. Müslümanların sağ cephesinde Kutbe bin Katâde el-Azrî, sol cephe de ise Abâya bin Mâlik el-Ensârî vardı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 113)

واجعل على ميمنتك زياداً وعلى ميسرتك شريحاً

Sağ cephe Ziyad'ı, sol cephe de Şerih'i al. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 165)

Savaşlarda Kullanılan Hayvanlar

- إبل: Deve
- بغال: Katırlar
- خيل: At

كانت المراكب من خيلٍ وبغالٍ وإبلٍ ،

Binek hayvanları, at, katır ve develerden ibaretti. (el-Vâkidî, 1966, 336)

- بعير : Katır

ويقال : خمسة عشر ألف بعير والناس ثلاثون ألف والخيل عشرة آلاف .

15 bin katır, 30 bin kişi ve 10 bin at olduğu söyleniyordu. (el-Vâkidî, 1966, s.1041)

ومعه ستمائة بعير وستمائة ألف درهم

Onun yanında 600 katır ve 600 bin dirhem vardı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 101)

قال : خرجنا إلى بدر مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ومعنا سبعون بعيراً

Dediki: Bedr'e, yanımızda 70 deve olduğu halde Resullullah (S.A.V) ile birlikte çıktık. (el-Vâkidî, 1966, s.26)

- بغلة: Katırlar

وقطعوا جبل البغلة بالسيف

Kılıçla katırın ipini kestiler. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 63)

- جمل : Deve

فلما رأوا الخيل أطافت بالجمل عادوا قلباً

Atların, devenin etrafını sardıklarını görünce geriye döndüler. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 132)

قال : أهذا الجمل؟ قلت : نعم

Dedi ki: Bu deve mi? Dedim: Evet (el-Vâkidî, 1966, s.400)

- عِشْكَ : Eşek

فركب حماراً وخرج يعارض رسول الله صلى عليه وسلم

Bir eşeğe bindi ve Resullullah'a muhalefet etmeye çıktı. (el-Vâkidî, 1966, s. 341)

- خيل : At

وكانت الخيل ستة وثلاثين فرساً

36 at vardı. (el-Vâkidî, 1966, s.521)

وأقبل حكيم بن جبلة العبدي وهو على الخيل فأنشب القتال

Hakîm bin Cebele, atın üzerindeki el-Abdî'ye yöneldi ve savaş kızıştı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 107)

- خيول : Atlar

فإذا احتاجوا إلى العلف والطعام أخرجوا خيولاً

Yem ve yiyeceğe ihtiyaçları olduğunda, atları dışarı çıkardılar. (el-Belâzûrî, 1991, 256)

فلما رأوهم كبوا خيولهم

Onları gördüklerinde, atlarına bindiler. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 236)

- دابة : Binek Hayvanı

ثم ركب الحسين دابته

Daha sonra Hüseyin, binek hayvanına bindi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.418)

وهو واقف على دابته لم ينزل . إلا أنه قد جرد سيفه .

O, binek hayvanının üzerinde durdu, inmedi,sadece kılıcını çekti. (el-Vâkidî, 1966, s.900)

– دَوَابُّ : Binek Hayvanları

فقاتلوهم فظفروا بالبربر فأهلكوهم وغنموا ما لهم ودواجمهم وسلاحهم

Onlarla savaştılar ve Berberilere karşı zafer kazandılar ve onlara ait ne varsa, silahlarını ve binek hayvanlarını ganimet olarak aldılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 459)

– راحلة : Binek Hayvanı

فلما زاغت الشمس ركب راحلته

Güneş battığında bineğine bindi. (el-Vâkidî, 1966, s.1077)

– عِير : Kervan

وكانت العير ألف بعير،

Kervan 1000 katır idi. (el-Vâkidî, 1966, s.27)

– فرس : At

فيركب ربعة فرساً له

Rebia, atına biniyor. (el-Vâkidî, 1966, s.351)

قال : كان معي فرسيوم بدر يقال له سبحة .

Dedi ki: Bedr savaşında Sebhe denen bir atım vardı. (el-Vâkidî, 1966, s.27)

وخرج زهير بن القين على فرس له

Zuheyr b. el-Kayn, atıyla çıkıp geldi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 420)

- Fil : Fil

فلقوا ذا الحجاب وهو في أربعة آلاف مدجج ومعه فيل

Yüzü örtülüyle, yanında dört bin silahlı adam ve bir fil olduğu halde karşılaştılar. (el-Belâzûrî, 1991, s.252)

- ناقة : Dişi deve

ولما بلغ رسول الله صلى الله عليه وسلم المدينة أقبلت امرأة أبي ذرّ على ناقة رسول الله صلى الله عليه وسلم القصواء

Resulullah (S.A.V) Medine'ye gelince, Ebû Zerr'in karısı Resulullah'ın devesi Kusva'ya yöneldi. (el-Vâkidî, 1966, s.548)

قال: لا ناقة لي في هذا ولا جمل وأتي ببغلة فحمل عليها

Benim ne dişi devam ne de erkek devam yok dedi. Bir katır getirildi ve onun üzerine yüklendi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, s.395-396)

ولما قتل عبدالله ركب أخوه عروة ناقة

Abdullah öldürülünce kardeşi 'Urve bir dişi deveye bindi. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 127)

- هجين : Melez at

إذا رجع من غزاته كل سنة اشترى اثني عشر فرسا من جياذ الخيل واثني عشر هجيناً

Savaştan her sene dönüşünde, 12 kısarak at ve 12 melez at satın alırdı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, s.291)

Savaşlarda Kullanılan Semboller

- Bayraklar : رايات

وكانت رايات الأوس والحزرج في الجاهلية خضراء وخمر .

Cahiliye'de Evs ve Hazrec'in bayrakları yeşil ve kırmızıydı. (el-Vâkidî, 1966, s.896)

- Sancak : لواء

كان لواء رسول الله صلى عليه وسلم يومئذ الأعظم

O gün Resullullah (S.A.V)'ın sancağı çok büyüktü. (el-Vâkidî, 1966, s.58)

- Sancaklar : ألوية

وكانت رايات المهاجرين سود والألوية بيض .

Muhacirin bayrakları siyah ve sancaklar beyaz idi. (el-Vâkidî, 1966, s.896)

Savaş ve Askerlik İle İlgili Diğer Kavramlar

- Emir, Komutan : أمير

ثم خرج فصف أصحابه وألحق كل أمير بمكانه

Daha sonra çıkıp adamlarını sıraya koydu ve her komutanı yerinde bıraktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 61)

- Emirler : أمراء

وكتب كتابه وأمر أمراءه

Taburlarına mektuplar yazdı, emirlerine emirler verdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 61)

- Saldırılar: إغارات

فأمر المتوكل في سنة ثلاث وأربعين ومائتين بإبطال تلك الإغارات

Mütevekkil, 243 senesinde bu saldırıların iptal edilmesini emretti. (el-Belâzûrî, 1991, s.176)

- Casuslar: جواسيس

فسير المهلب إلى عسكرهم الجواسيس تأتيه بأخبارهم.

el-Muhelleb, haberlerini getiren casusları onların askerlerine karşı yürüttü. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 17)

- Askerler: جنود

قيل: في سنة ثلاث عشرة وجّه أبو بكر الجنود إلى الشام....

13. yılda Ebu Bekr'in, askerleri Şam'a yönlendirdiği söylendi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 252)

يزيد قد سير الجنود إلى المدينة

Yezid, askerleri Medine'ye yürüttü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 456)

أن معاوية قد أقبل في جنود الشام

Muaviye, Şam ordusuyla birlikte geldi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 165)

- Savaş: حرب

ويكون على رأسه حرب شديدة

Onun etrafında şiddetli bir savaş oluyor. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 158)

ولم يكن بين القوم حرب إلا الرمي بالنبل

Taraflar arasında ok atmanın dışında bir savaş olmadı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 71)

- عساكر: Askerler

قد تقدم ذكر سبب خروجه وتوجيهه عبيد الله بن زياد العساكر اليه في الفتي رجل

Onun ortaya çıkışı ve Ubeydullah bin Ziyad'ın iki bin kişilik askerle ona yönelmesinin sebebinin daha önce anlatılmıştı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 444)

- غارات : Savaşlar, Saldırılar

وأمره أن يشنَّ الغارات

Ona saldırıları başlatmasını emretti. (el-Vâkidî, 1966, s.984)

- غزاة: Savaş

وقيل: سنة خمسين سبَّ معاوية جيشاً كثيفاً إلى بلاد الروم للغزاة

Muaviye'nin, 50 yılında savaş için Rum ülkesine büyük bir ordu yürüttüğü söylendi.

(İbnu'l-Esîr, 1987, III, 314)

- غزوة : Savaş

وكانت أول غزوةً عزَّ الله فيها الإسلام

(Bu)Allah'ın İslam'ı şereflendirdiği ilk gazveydi. (el-Vâkidî, 1966, s.21)

– غزا صائفة: Yaz seferine çıkmak

ونفذ الى بلاد الروم غزا الصائفة وفتح هرقله والمطامير

Rum ülkesine girip yaz seferi yaptı ve Herekla ve yeraltındaki cephanelikleri feth etti. (el-Ya'kûbi, 904, II, 428)

وفيها وليّ ثمامة بن الوليد العبسي الصائفة

Orada, Semâme bin el-Velîd el-'Absi yaz seferlerini üstlendi. (et-Taberi, 2007, V, 145)

وأن عمر رضى الله عنه وجه في سنة إحدى وعشرين عمير بن سعد الانصارى إلى بلاد الروم في جيش عظيم وولاه الصائفة

Hz.Ömer, 21 yılında Umeyr. B.Sa'd el-Ensâri'yi büyük bir ordunun başında Anadolu'ya gönderip yaz akınlarına onu tayin etmiştir. (el-Belâzûrî, 1991, 142)

– غزو صائفة وشاتية: Yaz ve kış akınları

كانت بنو أمية تغزو الروم بأهل الشام والجزيرة صائفة وشاتية

Umeyyeoğulları, Şam ve el-Cezire halkıyla birlikte Rum diyarı halkına yaz ve kış akınları düzenliyorlardı. (el-Belâzûrî, 1991, s.167)

– غزو البحر: Deniz savaşı

ولم يأذن له في غزو البحر....

Osman b. Affan (Muaviye'ye) denizde savaş yapmasına izin vermedi. (el-Belâzûrî, 1991, s.134)

وكان معاوية استأذن عمر في غزو البحر فلم يأذن له

Muaviye, Hz. Ömer'den deniz savaşı için izin istemişti; ancak ona izin vermedi. (el-Belâzûrî, 1991, s.157)

– Savaş: قتال

ونحن نكره قتالكم قبل الإعذار إليكم.

Sizden özür dilemeden önce sizinle savaşmak istemiyoruz. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 166)

– Çatışma: معركة

فأصابه في المعركة سهم فسقط ميتاً.

Çatışmada ona bir ok isabet etti ve ölü olarak yere düştü. (el-Belâzûrî, 1991, s.235)

وقيل: قتل في الهب ثمانون ألفاً، وفي المعرك ثلاثون ألفاً

el-Leheb 'de 80 bin kişinin, çatışmada da 30 bin kişinin öldürüldüğü söylendi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 417).

– Savaşlar, gazveler: مغازى

فكان المسلمون يغزون عليه المغازى

Müslümanlar, orada savaşlar yapıyorlardı. (el-Vâkidî, 1966, s.614)

– Yürüyüş, sefere çıkma: مسير

إن الله يأمرك بالمشير إلى بني قريظة

Şüphesiz ki Allah, sana Benî Kureyze üzerine yürümeyi emrediyor. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 75)

كان مسير الأحنف إلى خراسان

el-Ahnef'in yürüyüşü Horasan'aydı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 30)

– **وقعة : Savaş**

وكانت هذه الواقعة لخمس ليال بقين من شهر ربيع الآخر سنة ست وثلاثين.

Bu savaş, 36 yılının Rebi'ulâhir ayının kalan beşinci gecesindeydi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 112)

Savaş ve Askerlikle İlgili Tespit Edilen Fiiller

3 Harfli Mücerred Fiiller

– **حصر : Kuşatmak, ablukaya almak**

فحصر أهلها أشهراً

(Oranın) Halkını, bir ay kuşattı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 19)

قالوا : فحصرهم في حصنهم خمس عشرة ليلة أشدّ الحصار حتى قذف الله في قلوبهم الرعب.

Dediler ki: Onları 15 gece kalelerinde en sıkı bir şekilde kuşattı, tâ ki Allah onların kalplerine korku salıncaya kadar. (el-Vâkidî, 1966, s. 177)

– **حمل على : Saldırdı**

حتى حمل على ابن هبيرة ، وولى أصحابه منهزمين

Hatta Hubeyre'ye saldırdı, Hubeyre'nin adamlarigerisin geriye kaçtılar. (et-Taberi, 2007, IV, 416)

- حشد : Yığmak yapmak

فحشد حنظلة كل من بالقيروان وفرق فيهم السلاح والمال

Hanzala, Kayravan'da yığmak yaptı ve onlara silah ve mal dağıttı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 418)

- دخل عَنوةً : Zorla girmek

لا يدخلها محمدٌ عَنوةً أبداً

Muhammed, oraya asla zorla girmez.. (el-Vâkidî, 1966, s.823)

دخل سرخس عَنوة

Serhas'a zorla girdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 20)

- دخل بالسيف عَنوة : Kılıç zoruyla girmek

وألح بالحرب حتى دخلها بالسيف عَنوة

Kılıç zoruyla oraya girinceye kadar savaş yapmakta ısrar etti.(el-Belâzûrî, 1991, s.223)

- دفع عن : Savunmak

يدفعون عن أنفسهم

Kendilerini savunuyorlar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 107)

- رشق بالنبل : Ok atmak

أصحابه رشقوهم بالنبل

Arkadaşları onlara ok attılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 429)

- رشق بالنبل والسهم : Mızrak ve ok atmak

فرشقوه بالنبل والسهم فاستطرد لهم حتى اذا نجاهم عن المدينة

Onu ok ve mızrak yağmuruna tuttular ve şehirden onları çıkarıncaya kadar kovaladı. (el-Belâzûrî, 1991, s.193)

- رمى جمرة : Taş atmak

أنه كان يقول : بعثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم مع أهله فرموا الجمرة مع الفجر .

O diyordu ki: Resullallah (S.A.V) ailesiyle birlikte bizi gönderdi. Tan vaktiyle, taş atmaya başladılar. (el-Vâkidî, 1966, s.1107)

فرموا بالحجارة حتى قتلوهم .

Onlara, öldürünceye kadar taş attılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 431)

- رمى بسهم : Ok atmak

فكان أول من رمى بسهمي الإسلام سعد بن أبي وقاص ،

Müslümanlar arasında ilk ok atan, Sa'd bin Ebi Vakkas idi. (el-Vâkidî, 1966, s.10)

فرميتُ أحدهما بسهم فقتلته،

İkisinden birine ok attım ve onu öldürdüm. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, s. 62)

فرماه حصين بن نمير بسهم

Husayn b. Nemir, ona ok attı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 430)

- رَمَى بِالنُّبْلِ : Ok atmak

فرمى بالنبل حتى فني نبله وانكسرت سية قوسه وانقطع وتره.

Bitinceye kadar oklarını attı, yayının bir tarafı kırıldı ve kirişi koptu. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 51)

رموا المسلمين بالنبل والحجارة ،

Müslümanlara taş ve ok attılar. (el-Vâkidî, 1966, s.668)

- رَمَى بِنَشَابَةٍ : Ok atmak

وقيل: إن هلالا لما قصد رستم رماه رستم بنشابة أثبت قدمه بالركاب

Hilâl, Rüstem'in üzerine gidince, Rüstem'in, onun üzengideki ayağına isabet eden bir ok attığı söylendi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 330)

- رَكِبَ الْبَحْرَ : Gemiye binmek

وهرب كثيرٌ من أهل كرمان فركبوا البحر....

Kirman halkının pek çoğu kaçtı ve gemiye bindiler. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 22)

فركب البحر من عكا ومعه مراكب كثيرة وحمل امرأته فاختة

Yanında eşi Fâhite ve beraberinde çok sayıda gemi ile birlikte Akka'dan denize açıldı. (el-Belâzûrî, 1991, s.157)

- زَحَفَ : Sürünerek yürümek, ordunun yürüyüşü

ولو كنتم صفاً واحداً فزحفتم إليكم الرجال فدفعتكم عن الصف

Eğer bir saf olsaydınız, adamlar size yürürdü ve siz de saffi savunurdunuz. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 6)

- سلّ السيوف : Kılıçları çekmek

والآخرون قد سلّوا السيوف

Diğerleri kılıçları çektiler. (el-Vâkidî, 1966, s.67)

فإني أرى السيوف ستسلّ اليوم.

Kılıçların bugün çekileceğini görüyorum. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 46)

- سلط على : Hakim kılmak

يقول ؟ سلطانكم عليهم بالسيف .

Kılıç zoruyla sizi onlara hakim kıldık diyor. (el-Vâkidî, 1966, s.622)

- شبّ الحرب : Savaşı alevlendirmek, kızıştırmak

وشبّت الحرب بينهم فقتل من أصحاب حمدوية خلق عظيم

Aralarındaki savaş kızıştı ve Hamdüye'nin adamlarından birçok kişi öldürüldü. (el-Ya'kûbi, 904, II, 455)

- شنّ الغارة : Saldırı başlatmak

قال: سرّ حتى أول عساكرهم فشنّ عليهم الغارة

“Onların ilk askerleri ile karşılaşınca kadar yürü ve onların üzerine saldırı başlat” dedi. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 6)

ثم لم يزل المسلمون يشنّون الغارات

Sonra Müslümanlar saldırmaya devam ederler.(el-Belâzûrî, 1991, s.255)

- ضَرَبَ بالنواقيس : Çan çalmak

والروم يضربون بالنواقيس

Rumlar, çan çalıyorlar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 14)

- ظَفَرَ : Zafer kazanmak

فهناهُ بالظفر

Onu, zaferinden dolayı kutladı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 247)

- عَبَأَ : Seferber etmek

ولم يزل يعبِّي حتى أتاه خبر وفاة أبي العباس فانصرف....

...(orduyu) seferber ediyordu ki (halife) Ebu'l-'Abbas 'ın ölüm haberi gelince geri döndü.

(el-Ya'kûbi, 904, II, 362)

- غلب على : Yenmek, galip gelmek

فقاتلها كميل وهزمهما فغلب على عسكرهما وأكثر القتال في أهل الشام

Kemîl, o ikisiyle savaştı; o ikisini hezimete uğratıp ikisinin de askerlerini yendi. Savaşın en çoğu, Şam halkının arasında cereyan etmekteydi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 247)

- غزا في البحر : Denizde savaşmak

وقيل غزا فيها في البحر يزيد بن شجرة وفي البر عياض بن الحارث

Yezid bin Şecere denizde, İyad bin el-Haris ise karada savaştığı söylendi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 349)

ثم إن عبيد الله جهز جيشاً مع حبيب بن أبي عبيدة وسيرهم إلى أرض السودان ظفر بهم ظفراً لم يظفر أحد مثله وأصاب ما شاء ثم غزا البحر ثم انصرف .

Daha sonra Ubeydullah Habib bin Ebi Ubeyde ile birlikte bir ordu hazırlattı ve onları Sudan topraklarına yürüttü. Onlara karşı, kimsenin kazanmadığı bir zafer kazandı ve istediği oldu; sonra deniz savaşı yaptı ve ayrıldı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 404)

- غَزَا ب : Savaşa göndermek, savaşmak

و غزا بالناس في أيامه

(Saltanat) günlerinde bir takım insanlarla savaştı. (el-Ya'kûbi, 904, II, 362)

- غزا برا وبحرا : Kara ve denizde savaşmak

قالوا : وكان معاوية بن أبي سفيان يغزو برا وبحرا

Muaviye'nin karada ve denizde savaştığını söylediler. (el-Belâzûrî, 1991, 237)

- فَتَحَ قَسْرًا : Zorla fethetmek, güç kullanarak ele geçirmek

قيسارية فتحت قسرا في سنة تسع عشرة

Kaysâriyye, 19 yılında zorla, güç kullanarak feth edildi. (el-Belâzûrî, 1991, 148)

- فَتَحَ صِلْحًا : Barışla, kan dökmeden feth etmek

ففتح اسقلان صلحا بعد كيد.

Hileye başvurduktan sonra, Askalân'ı barış yoluyla feth etti.(el-Belâzûrî, 1991, s.148)

وأتى خالد أركة وهي أرك فأغار الى أهلها وحاصرهم ففتحها صلحاً.....

Halid, Ereke'ye gelip halkına saldırdı ve onları kuşattı. Orayı barış yoluyla feth etti.(el-Belâzûrî, 1991, s.119)

- فتح بالسيف : Kılıçla feth etmek

ثم أن عمرا فتحها بالسيف

Sonra Ömer, orayı kılıçla feth etti.(el-Belâzûrî, 1991, s.222)

- قتل : Öldürmek

من معه فقاتلهم فقاتلوه وقتلوه،

Onunla birlikte olanlar onlarla savaşınca, karşıdakiler de onunla savaştı ve onu öldürdüler.(İbnu'l-Esîr, 1987, III, 157)

- قتل صبراً : Savunmasız ve etkisiz hale getirip öldürmek

قتلت بالسيف صبراً

Savunmasız (elini kolunu bağlayıp) kılıçla öldürdü. (el-Ya'kûbi, 904, II, 365)

- قَذَفَ بِالْحَرِيَّةِ : Mızrak (Süngü) atmak

وكان حبشياً يقذف بالحربة

O, mızrak(süngü) atan bir Habeşliydi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 44)

- كَرَّ : Saldırdı

ثم كَرَّ على أصحاب إبن زياد فقاتلهم ...

İbn Ziyâd'ın arkadaşlarına saldırdı ve onlarla savaştı. (et-Taberi, 2007, IV, 67)

- لبس سلاح : Silah kuşanmak

لبس رسول الله (ص) سلاحه

Resulullah silahını kuşandı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 45)

- نقض الصلح : Barışı bozdu

وفي هذه السنة نقض صاحب الروم الصلح

Bu yıl, Rum komutanı barışı bozdu. (et-Taberi, 2007, V, 197)

- نصب على المناجنيق : Mancınıklar kurmak

وأمر العباس بنصب المناجنيك عليه

el-Abbas, onun üzerine mancınıklar kurulmasını emretti. (el-Belâzûrî, 1991, s.177)

ونصب عليها المجانيق

Oraya mancınıkları kurdu. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 113)

ونصبوا عليهم عشرين منجنيقاً

Onlara karşı 20 mancınık kurdular. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 356)

- وثب : Saldırmak

وثب عليه من بما من قيس

Orada Kays kabilesinde kim varsa ona saldırdı. (el-Ya'kûbi, 904, II, 346)

4 Harfli Mücerred Fiiller

- خندق خندقاً : Hendek kazdırmak

بنی مروان بن محمد الخصوص فی شرقي جيحان وبنی علیها حائطاً وأقام علیه باب خشب وخندق خندقاً

Mervan b.Muhammed, Ceyhan'ın doğusunda el-Husûs'u yaptırdı, sonra bir duvar örüp üstüne bir ahşap kapı yaptırdı ve hendek kazdırdı. (el-Belâzûrî, 1991, s.170)

فهل لك يا رسول الله أن تُخَدِّقَ ؟

Ne dersin Ya Rasullullah, hendek kazalım mı? (el-Vâkidî, 1966, s.445)

- عسكر : Kamp kurmak, askeri yerleştirmek vs

فَعَسَكُوا مَعَ النُّجْبَةِ الْأُولَى بِالْمَدَائِنِ

İlk seçkin gruplarla birlikte Medain'de kamp kurdular. (el-Belâzûrî, 1991, s.174)

لَمَّا انْهَزَمَتْ هَوَازَنُ عَسَكُرُوا بِأَوْطَاسِ عَسْكَرٍ عَظِيمٍ

Hevâzin yenilince 'Avtâs'ta büyük bir kamp kurdular. (el-Vâkidî, 1966, s.915)

فَعَسَكَرَ خَارِجَ الْمَدِينَةِ ، وَخَدَّقَ

Şehrin dışına askeri yerleştirdi ve hendek açtı. (et-Taberi, 2007, XIII, 437)

4 Harfli Mezid Fiiller

تفعيل : Tef'îl Babı

- جَرَدَ السِّيفَ : Kılıçtan geçirmek

ويدعو الناس الى خلع هارون فمن أبى جرّد فيهم السيف.

İnsanları, Harun'u makamından indirmeye çağırıyor buna yanaşmayanları kılıçtan geçiriyor. (el-Ya'kûbi, 904, II, 406)

- دَوْخ : Boyun eğdirmek, itaat altına almak

وسار في كرمان فدوّخ أهلها.

Kirman'a yürüdü ve halkını itaat altına aldı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 22)

- أَمْرٌ أَمِيرًا : Komutan olarak atamak

كان عمر إذا اجتمع إليه جيشٌ من المسلمين أَمَر عليهم أَمِيرًا من أهل العلم والفقّه

Ömer, Müslümanlardan bir ordu topladığında, ilim ve fıkıh ehlerinden birini onlara komutan (emir) olarak atardı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 445)

- سَيَّرَ جَيْشًا : Orduyu yürütmek

وسَيَّرَ جيشاً إلى نسا

Orduyu Nese'ye yürüttü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 19)

- جَهَّزَ الْجِيُوشَ : Ordular hazırlamak

في هذه السنة جهّز سليمان بن عبد الملك الجيوش إلى القسطنطينية واستعمل ابنه داود على الصائفة فافتتح حصن المرأة .

Bu yıl Süleyman bin Abdülmelik, Kostantiniyye'ye ordular hazırlattı ve oğlu Davud'u yaz akın ve savaşlarına vali atadı ve Kız Kalesi'ni fethetti. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 303)

- سير الجنود : Askerleri yürütmek

وسير هشام الجنود من الشام

Hişam, Şam 'dan askerleri yürüttü. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 406)

- ظفر : Zafer kazandırmak

وقالوا : ما ظفر الله نبيّه في موطنٍ قطُّ ، ما ظفّره وأصحابه يوم أُحد

Dediler ki : Allah, Nebisine ve onun ashabına Uhud günü zafer kazandırmadı. (el-Vâkidî, 1966, s.229)

- حصّن : Sağlamaştırma, tahkimat yapma

فلما ولي عثمان بن عفان رضى الله عنه الخلافة كتب الى معاوية يأمره بتحصيل السواحل

Osman b. Affan halife olunca Muaviye 'ye haber gönderip sahil şeridini müstahkem kılmasını (tahkimat yapmasını) emretti. (el-Belâzûrî, 1991, s.134)

Muf'âle Babı : مفعالة

- قاتل : Savaşmak

فكسر غمّد سيفه ثم قاتل حتى قُتل

Kılıcının kabzası kırıldı sonra öldürülünceye kadar savaştı. (el-Vâkidî, 1966, s.356)

سار ابن عامر في الجيش إلى هراة فقاتله أهلها ثم صالحه

İbn Âmir ordusuyla Herat'a yürüdü ve oranın halkı onunla savaştılar; sonra barış yaptılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 20)

- صالح : Barış yapmak

فصالحه عن طوس على ستمائة درهم.

600 dirhem karşılığında Tus üzerine barış yaptılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 20)

وفي هذه السنة صالح المهلب أهل كش ،

Bu sene içinde el-Muhelleb, Keş halkıyla barış yaptı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 206)

- رامي بالنبل : Karşılıklı ok atmak

لما كان يوم الجمل ترامينا بالنبل حتى فنيت، وتطاعنا بالرماح حتى تكسرت

Cemel günü (Cemel vakası) bitinceye kadar bize ok attılar ve mızrakları kırılıncaya kadar bizi yaraladılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 146)

- بارز : Mübareze etmek, birebir döğüşmek

فبرز رجل فقال : من يبارز ؟ فبرز له أبو عامر .

Bir adam mübarezeye çıktı ve dedi ki: Kim mübareze eder? Ebu Amir onunla mübareze etti. (el-Vâkidî, 1966, s.915)

وكان عتبة بن ربيعة حين دعا إلى البراز قام إليه ابنه أبو حذيفة يبارزه

'Utbe bin Rebî'a mubareze için çağrı yaptığında oğlu Ebu Huzeyfe mubareze yapmak için ayağa kalktı. (el-Vâkidî, 1966, s.70)

ثم خرج عتبة ، وشيبة ابنا ربيعة ، والوليد بن عتبة ودعوا إلى المبارزة

Daha sonra Rebîa'nın iki oğlu Utbe ve Şeyba ve Velit b. Utbe çıktı ve mübarezeye çağırdılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 22)

وسأل المبارزة ف خرج إليه محمد بن مسلمة

Mubareze istedi ve onun karşısına Muhammed bin Mesleme çıktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 101)

وأظهروا له المبارزة

Onun karşısına mübareze için çıktılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 156)

طلبوا البراز فخرج إليهما عبدالله بن عمير الكلبي

Her ikisi de mübareze istediler ve o ikisine karşı Abdullah bin Amir el-Kelbî çıktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 422)

فدعا إلى المبارزة فخرج إليه رجل من أهل الشام

Teke tek dövüşmeye karşısına Şam ehlinde bir adam çıktı. (İbnu'l-Esîr, 1987, IV, 211)

- حارب : Savaşmak

وحاربتنا العرب ورمتنا عن قوس واحدة ،

Arapla bizimle savaştılar ve bize ok attılar. (el-Vâkidî, 1966, s.188)

- حاصر : Kuşatmak

وحاصر بني قريظة شهراً أو خمساً وعشرين ليلة. فلما اشتد عليهم الحصار أرسلوا إلى رسول الله (ص) أن تبعث إلينا أبا لبابة بن عبد المنذر.

Bir ay veya 25 gece Beni Kureyze'yi kuşattı, Kuşatma şiddetlenince, Peygamber(S.A.V)'e "Ebu Lubabe bin Abdulmunzir'i bize gönder" diye haber saldılar.(İbnu'l-Esîr, 1987, II, 75)

- رابطة :Konuşlanmak, yerleşmek vs.

وفيهما رابط القاسم بن الرشيد بدابق

el-Kasım bin el-Raşîd, Dâbik 'de yerleşti. (et-Taberi, 2007, V, 201)

وفيها (سنة أربع وأربعين) شتّى بئر بن أوطاة بأرض الروم مُرابطاً.

Kırk iki yılında Busr b. Ertât, Rum ülkesine yerleşti. (et-Taberi, 2007, IV, 20)

İf'âl Babı : إفعال

- أجهز على : Son darbeyi indirmek

ولم يكن يقتل أسيراً، ولا يتبع منهزماً ولا يُجهز على جريح.

Ne bir esiri öldürür, ne bozguna uğrayıp kaçan kimseyi takip eder ne de yaralıya son darbeyi indirirdi. (el-Ya'kûbi, 904, II, 383)

فاغار على أهلها يوم مهرجان

Şölen yaptıkları gün oranın halkına saldırdı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 22)

- أَخَذَ (بَ) : Kuşatmak, abluka altına almak (İbn Manzur, 1996, III, s.132)

ودخل طاهر من معسكره الى مدينة ابن جعفر وأحذقوا بالخلد

Tahir, kışlasından çıkıp Ebu Cafer'in şehrine girdi ve el-Huld(sarayını) ablukaya aldı. (el-Ya'kûbi, 904, II, 441)

- أعطى الأمان : Eman vermek

أعطاه الأمان على ان يخرج عنها

Oradan çıkıp gitmek şartıyla ona eman verdi. (el-Ya'kûbi, 904, II, 365)

- أغزى : Savaşa göndermek

وأغزى بغا عيسى بن شيخ الى جند فلسطين

Boğa, İsa Bin Şeyh'i Filistin cephesine gönderdi. (el-Ya'kûbi, 904, II, 502)

– أغار على : Saldırmak

وذلك أن الروم أغاروا على مرعش

Şöyleki, Rumlar Maraş'a saldırmışlardı. (el-Ya'kûbi, 904, II, 396)

فأغاروا على حاضر كان حولها للعرب وعلى قوم من الفلاحين.

Arapların etrafında olduğu Hâdır'a ve çiftçilerden bir topluluğun üzerine saldırlar. (el-Belâzûrî, 1991, s.177)

أغار على مسلحة عليّ

Ali'nin silahlı askerlerine saldırdı. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 246)

وفيها أغارت الروم على سُميساط ، فقتلوا وسبوا نحواً من خمسمائة

Rumlar, Sumeysat üzerine saldırdılar, savaştılar ve yaklaşık beşyüz (kişiyi) esir aldılar. (et-Taberi, 2007, XIII, 495)

– أسهم : Ok attı

وكان أسهم للفارس ثلاثة أسهم ، له سهم ولفرسه سهمان .

Süvarilere 3 ok atıldı, bir ok onun için, iki ok da atı için. (el-Vâkidî, 1966, s.524)

– ألبس سلاح : Silah kuşatmak

وألبسه سلاح شهريار

Şehriyar'ın silahını ona giydirdi. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 354)

- أَوْقَعَ بـ :Hakkından gelmek, alt etmek, yenmek vs.

فأراد أن يُوقع بهم ، وأعلمهم أنّ المعتضد في أثره

Onları yenmek istedi ve el-Mu'tazid'in kendi izinde olacağını onlara bildirdi. (et-Taberi, 2007, XIII, 437)

5 Harfli Mezid Fiiller

افتعال : İfti'âl Babı

- افْتَحَ عَنْوَةً :Savaşarak, mücadele ederek feth etme

افتتح شرحبيل بن حسنة "الأردن عَنْوَةً"....

Şurahbil b. Hasene, Ürdün'ü savaşarak aldı. (el-Belâzûrî, 1991, s.122-123)

فافتتح "هراة" عنوة ...

Herat'ı zorla fethetti. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 434)

- اقْتَتَلَ : Savaşmak, savaşa tutuşmak

فاقتتلوا قتالاً شديداً تطاعنوا بالرماح حتى لم يبق رمحٌ، وتضاربوا بالسيف حتى انخنت

Çok şiddetli bir şekilde savaştilar. Mızraklarla savaştilar, tâ ki mızrakları bitinceye kadar; kılıçlarıyla vuruştular, tâ ki kılıçları бүкүлүнцeye kadar ... (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 237)

- التَحَمَّ الحَرْب :Savaş kızıştı

التحمت الحرب وكانت أشدَّ حربٍ

Savaş kızıştı ve o, en şiddetli savaştı. (el-Ya'kûbi, 904, II, s.378)

- **Anlaşmak : اتفاق على**

واتفق معاوية وعمر بن العاص على خلاف علي

Muaviye ve Amr bin Âs, Ali'ye karşı birleşmek üzere anlaştılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 151)

Tefâ'ul Babı : تفاعل

- **Mübareze etmek : تبارز**

إن الأشتري يدعوكم إلى أن تبارزه.

Eşter, seni kendisiyle mübareze yapmaya çağırıyor. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 166)

- **Karşılıklı ok atmak : ترامى بالنبل**

فلما دنوا منهم ثاروا في وجوههم فرموهم بالنبل، فتراموا ساعة، ثم تطاعنوا بالرماح ثم صاروا إلى السيوف فاقتتلوا ساعة،

Onlara yaklaştıkları zaman, karşı karşıya geldiler, ok attılar. Bir saat karşılıklı birbirlerine ok attıktan sonra mızraklarla birbirlerini yaraladılar; sonra kılıçlarını çektiler ve bir saat savaştılar. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 167)

فقاتلوا ساعة وتراموا بالنبل، ورمى يومئذ عامر بن ربيعة بسهم بأصيب دراعه. وحمل المسلمون عليهم فهربوا.

Bir saat savaştılar ve ok atıştılar. O gün Amir bin Rebia bir ok attı ve onun zırhına isabet etti. Müslümanlar onlara yüklendi ve onlar da kaçtılar. (el-Vâkidî, 1966, s.771)

- **Sürünmek : تراحف**

وتراحف القوم ودنا بعضهم من بعض

Topluluk yürüyüp birbirlerine yaklaştı. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 22)

Tefa'ul Babı : تفعل

- تجهز : Hazırlık yapmak, Techizat Kuşanmak

وتجهز الناس وأرسلوا أربعة نفر

İnsanlar hazırlık yaptılar ve 4 kişiyi(askeri) gönderdiler. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 42)

أمرهم بالتجهز

Onlara (savaş için) techizat kuşanmalarını (hazırlanmalarını) emretti. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 105)

- تجهز لغزو : Savaş için hazırlık yapmak

أمر الناس بالتجهز لغزو الروم.....

İnsanlara, Rumlarla (Bizanslılarla) savaşmak için hazırlık yapmalarını emretti. (İbnu'l-Esîr, 1987, II, 149)

- تحصن ب : Tahkim etmek, güçlendirmek

فتحصن بها فنصب عليها المنجنيق

Orayı tahkim edip güçlendirdi ve onun üzerine mancınık kurdu. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 151)

İnfîâl Babı : انفعال

- انهزم : Yenilmek

فانهزم المشركون وقتلهم المسلمون

Müşrikler bozguna uğradılar ve Müslümanlar onları öldürdü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 20)

فقاتلوهم فانهزم أهل الشام

Onlarla savaştılar ve Şam halkı yenildi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 275)

وانهزم المسلمون وقتل منهم كثير.

Müslümanlar yenildiler ve kendilerinden büyük bir kısmı çoğu öldürüldü. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 446)

6 Harfli Mezid Fiiller

استفعال : İstif'âl Babı

- استعمل على : Vali, Komutan atamak

فاستعمل ابن عامر عبد الرحمن بن سمرة بن حبيب بن عبد شمس على سجستان.

İbn Âmir, Abdurrahman bin Semra bin Habib bin Abduşşems'i Sicistan'a vali atadı.

(İbnu'l-Esîr, 1987, III, 23)

- استنفر : Savaşa çağırmak, seferbelik etmek

وقال لها: استنفرت الناس

Ona "insanları savaşa çağırdın" dedi. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 148)

- استولى على : Ele geçirmek

فاستولى عليها وضبطها

Orayı ele geçirdi ve işgal etti. (İbnu'l-Esîr, 1987, III, 151)

ولا خلاف أن استيلاء معاوية وعمرو عليها كان بعد صفين

Muaviye ve Amr'ın orayı, Sıffîn'den sonra istila etmesin konusunda bir ihtilaf yoktur.

(İbnu'l-Esîr, 1987, III, 151)

9-13. Yüzyıl İncelenen Arapça Klasik Eser Yazarları:

el-Vâkîdî:

el-Vakîdî(ö.207/822), sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda yetişmiş tarih, fıkıh, hadis, kıraat, tefsir ve edebiyat alimi. Hz. Peygamber (S.A.V) sonrası dönemle ilgili bilgi veren ilk tarihçi. (Kaya, 1998). el-Megâzi'n-Nebeviyye, ravilerden, alimlerden ve ilk olarak bu hususta kitap yazan Ebu Ma'ser'den en ince ayrıntısına kadar öğrenerek yazdığı en önemli eserlerindendir. (www.turkcebilgi.com). Kitab el-Meğazi üzerinde A.Von Kremer çalışma yapmış, üçte biri 1856'da Hindistan'ta Kalküta'da basılmıştır. J.Wellhausen tarafından hulasa olarak tamamı Almanca'ya tercüme edimiş, Mohammed in Medine adıyla 1882'de Berlin'de basımı yapılmıştır. Eser tam metin olarak Abbas el-Şîbihi tarafından 1948'de Kahire'de, J.M.B. Jones tarafından da 1966'da ise Oxford'da yayınlanmıştır. (Şeşen, 1998, s.30)

el-Belâzûrî :

Dokuzuncu yüzyılda yetişmiş büyük tarih ve edebiyat alimi. Ebu'l-Hasen Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davut el-Belâzûrî (ö.279/892-93) Tarihçi, nesep 'âlimi. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Farsça'dan Arapç'ya tercümeler yaptığı için çağdaş araştırmacılar genellikle onun İran asıllı olduğunu söylerler. (www.mavirize.com). Belâzûrî'nin Fütûhu'l-Büldân(Beldelerin Fethi), Hz. Peygamber zamanından hicrî III. yüzyıla kadar ilk fetihleri bölge ve şehir esasına göre anlattığı eseridir. Bu eserin birçok baskısı yapılmıştır (Leiden 1863-1866, nşr. De Goeje; Kahire 1901, el-Matbaatü'r-Rahmâniyye; Kahire 1932, nşr. Muhammed Rıdvân, aynı baskının ofseti Beyrut 1978; Kahire 1956-1960, nşr. Selâhaddin

el-Müneccid; Beyrut 1957, nşr. Ömer Enîs). Eser ayrıca çeşitli dillere tercüme edilmiştir.(Fayda, DİA, V, s.393)

el-Ya'kûbî:

İslam tarihçileri arasında önemli bir yer edinen Ya'kubî ilk öğrenimini Bağdat'ta tamamladıktan sonra Horasan, Mısır, Hindistan gibi şehirlere yolculuk yaparak ilim öğrendi. (Hizmetli, 1992,c.1, s.75). Târihu'l-Ya'kûbî,müellifin en çok tanınan eseri olup İslâm tarih yazıcılığının ilk örneklerinden biridir. Umumi tarih türünde kaleme alınan eser yaratılışla başlar ve 259 (872-73) yılı olaylarıyla sona erer. Hz. Muhammed'in doğumuyla birlikte İslâm tarihi ele alınır ve bu dönem eserin sonuna kadar kronolojik sırayla devam eder. Târihu'l-Ya'kûbî, ilk defa M. T. Houtsma dipnotlar ve fihrist ilâvesiyle yayımlanmış (I-II, Leiden 1883), daha sonra bu neşre dayanılarak Necef'te (1939) ve Beyrut'ta (1960) basılmıştır. Muhammed Sâdık Bahru'l-'ulûm (Necef 1964) ve Abdülemîr Mühennâ (Beyrut 1993) kitabı yeniden neşretmiştir. R. Y. Ebied ve L. R. Wickham, eserin Hz. Mûsâ'dan sonraki Benî İsrâîl peygamberleri ve krallarıyla ilgili bölümünü İngilizce'ye tercüme etmiştir ("Al-Ya'kûbî's Account of the Israilite Prophets and Kings", JNES, XXIX/2 [1970], s. 80-98).(DİA, c.43, s.287).

et-Taberî:

Hicrî III. yüzyılın seçkin tarihçi ve tefsircilerinden olup, İslâmî ilimlerde en çok eser veren âlimlerden birisidir.(Hizmetli, 1992, s.132). Taberî Tarihi'nin Türkçeye son tercümesi Z. Kadiri Ugan tarafından 1954-58 yıllarında yapılmıştır. Adı geçen tercüme İstanbul'da basılmış olup "*Peygamberler ve Hükümdarlar Tarihi*"adını taşır(Hizmetli, 1992, s.134). "*Taberî Tarihi*" veya "*Ca'ferî Tarihi*" adıyla da bilinen eser başlıca şu bölümlere ayrılır:

- a) Hilkat ve Peygamberler Tarihi:
- b) Eski İran ve Sâsâniler Tarihi:
- c) Yunan ve Roma Tarihi:

d)Yahudi Tarihi:

e)İslam'dan Önceki Arapların Tarihi:

f)İslam Tarihi:Kitabın esasını teşkil eder. Şu bölümlere ayrılır: Siret ve Meğâzî, Ridde Savaşları, Cemel, Sıffin, Fitne Olayları, Emeviler Tarihi, Abbasîler Devri

İbnu'l-Esîr:

On ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda yetişen fıkıh, hadis ve târih âlimi. İsmi, Ali bin Muhammed bin Abdülkerîm el-Cezerî bin Abdülvâhid eş-Şeybânî el-Mûsulî, künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Lakabı İzzeddîn'dir ve İbn-ül-Esîr el-Cezerî diye meşhur olmuştur. 1160 (H.555) senesi Cemâzilevvel ayında Cezire-i İbn-i Ömer (Cizre) denilen yerde doğdu. 1233(H.630) senesinde Musul'da vefât etti. (<http://rehber.ihya.org/>).Taberî'yi örnek alarak eserini oluşturan İbnu'l-Esîr'in Tarihi, Tabarî tarihi gibi yaratılıştan başlar ve 628'e kadar olan olayları anlatır. (Hizmetli, 1991, s.139). Hicretten sonra ki olayları belli tarihi sıraya göre I.yy. II.yy. gibi sıra ile H.628'e kadar anlatır. Türk tarihine de kaynaklık etmesi bakımından önemlidir. Taberî H.303'e kadar olan Türk tarihinden haber verirken O, H.628'e kadar ki dönemden haber verdi. Yine o, Taberi gibi biyografi ve folklor'a fazla yer vermeden siyasi-askeri konuları anlatır. (<http://www.islamtarihim.com/>). el-Kâmil fi't-târîh, İbnü'l-Esîr'e Ortaçağ'ın en büyük ve en güvenilir tarihçilerinden biri olma vasfını kazandıran umumi tarih kitabı olup ilk defa Carolus Johannes Turnberg tarafından yayımlanmış (Leiden 1851-1876), daha sonra çeşitli baskıları yapılmış ve Türkçe'ye çevrilmiştir.(Özaydın, DİA, XXI, 27)

BÖLÜM IV

BU ÇALIŞMADA GEÇEN SAVAŞ VE ASKERLİK TERİMLERİ İNDEKSİ

TABLolar

Tablo 1. İsim Olarak Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri

Kahramanlar, savaşçılar	أبطال 14
Deve (topluluk adı)	إبل 55
Kılıçlar	أبيض 17
Zırhlar	أدراع 28,19
İhtiyat, yedek kuvvetler	أرداف 39
Mızraklar	أرماع 33
Süvariler, atlılar	اساورة 12
Mızraklar	الأسل 30
Silahlar	أسلحة 34
Mızrak uçları	أسنة 20
Süvari, atlı	إسوار 12
Kılıçlar	أسياف 36,8
Bölükler	أفواج 52
Aletler	آلات 20

Sancaklar	الألوية 59
Emirler	أمراء 59
Emir	أمير 59
Saldırılar	ايغارات 60
Teke tek savaş, dövüş	البراز 10
Mızrak ucu	بنج رمح 30
Deve	بعير 55
Katır	بغال 55
Katır	البغلة 55
Tolga, miğfer, kask	بيض 17
(beyaz) Kılıç	بيض 30,8
Kalkan	ثرس 31
Seferberlik, sefere çıkma	تعبية 11
Öncü birlik	تقدمية 21
Siyah renkli tabur	جأواء 13
Deve	الجمل 55
Askerler	الجنود 60,11
Techizat, donanım	جهاز 20
Casuslar	الجواسيس 60
Ordu	جيش 52,20
Ordular	جيوش 52
Savaşmak	حارب 6
Muhafız, bekçi	حارس 39
Hasır zırh	حاسر 27
Taş	الحجارة 31
Mancınık taşı	حجارة المنجنيق 31
Mancınık taşları	حجر منجنيق 31
Deri Kalkan	حجفة 32
Bir savaş aracı	حرادي 47
Bir tür savaş gemisi	حرّاقة 47
Savaş	حرب 60
Kuşatma	حصار 77

Kale	الحصن 46
Süvari birliği, savaş atları birliği	خَلْبَة 13
Eşek	حمار 56
Hançerler	خنجر 32
Hançer	الخنجر 32
At	الخيال 55و56
Atlar	خيول 56
Binek hayvan	دابة 56
Zırh giymiş, zırhlı	دارع 15و39
Zırhlı	دارعة 15
Kaleleri Yıkma İçin Yapılan Araçlar	الدبابات 49
Kaleleri Yıkma İçin Yapılan Araç	دبابة 49
Zırh	دِرْع 19و28
Kalkan	الدرقة 33
Zırhlar	دروع 36
Zülfikar kılıcı	ذا الفقار 35
Mühimmatlar	الذخائر 33
Yaya	الراجل 39
Binek hayvan	راحلة 57
Koçbaşı	رأس كبش 34
Atlı	راكب 40
Okçu	الرامي 22
Bayraklar	رايات 59
Bayrak	راية 59
Piyade	رجال 40
Kurşun	رصا ص 34
Üzengi	ركاب 20
Süvariler, Atlılar	ركبان 40
Okçular	الرماة 40
Mızraklar	رماح 36
Mızrak	رُمح 33
Sınırdaki konuşlanan askerler, sınır	روابط 41

Muhafızları	
Zırh	سايغة 18
Arka taraf	ساقه 54
Bölükler	سرايا 51
Peygamberin katılmadığı savaş	سرية 51
Gemiler	سُفن 49
Gemi	سفينة 48
Silah	السلاح 34
Atılmaya hazır silah	سلاح مُقَادَف 14
Merdivenler	سلاليم 48
Mızrak ucu	سنان 36
Sivri Uç	سِنان ج أسنة 20
Ok	سهم 35
Kılıç	سيف 35
Kılıçlar	سيوف 36
Silahlı, silah kuşamış	شاكى السلاح 22و9
Silah	شِكَة 9
Yaz akınları	الصائفة 62
Çan çalmak	ضرب بالنواقيس 69
Büyük tabur	طحون 12
Öncüler, önden gidenler, akıncılar	طلائع 53
Öncü	طليعة 53
Kılıçlar	ظُبَات 8
Küçük Mancınık	العزادة 48
Küçük mancınıklar	العزادات 48
Savaş, çatışma, kavga	عراك 10
Askerler	العساكر 61
Asker toplamak	عسكروا عسكرياً 73
Kervan	العير 57
Saldırıları	الغارات 61
Savaş gününün sabahı	غُدَاةُ الرُّوع 14
Yaz seferi	غذا الصائفة 62

Kılıçların keskin tarafı	غَرْبُ السَّيْفِ 8
Savaş	غَزَاة 61
Deniz savaşı	غَزُو الْبَحْرِ 62
Yaz ve kış akınları	غَزُو صَائِفَةٍ وَشَتَاءٍ 62
Peygamberin bizzat katıldığı savaş	غَزْوَةٌ 61
Atlı, süvari	فَارَس 41
Balta	فَأْس 38
At	فَرَس 28 و 57
Atlılar	الْفَرَسَان 41
Atlılar	فَوَارِس 22
Savaş	قِتَال 63
Komutan	قَائِد 42
Savaş	قَتْل 7 و 10
Ok	قَدْح 19
Yaylar	قَسِي 34
Ordunun merkezi	الْقَلْب 53
Mızrak, kargı	قُنَاة ج قَنَاة ، قَنِي 38
Komutanlar	قَوَاد 42
Yay	قَوْس 37
Komutanlık, Komuta	قِيَادَة 12
Zırh kuşanmış, giymiş, cesur, yiğit	كَاْمِي ج كُْمَاة 9
Koçbaşı	كَبَاش نَطَاحَة 37
Tabur, Süvari birliği	كُتَائِب 52
Tabur	كُتَيْبَة 52
Süvari takımı, at takımı	كِرَادِس 13
Savaşçı	كُْمَاة 9
Ok torbası	كُنَانَة 17 و 37
Sancak	لَوَاء 21 و 59
Gönüllü	مَنْطُوعَة 42
Kılıç kuşananlar	مَنْقَلِدُو السَّيْف 43
Kılıç kuşanan	مَنْوَشَح بِسَيْف 43
Mancınıklar	الْمَجَانِيك 50

Kalkan, siper	مِحْن 38
Silahla donanmış, silahlı	مُدَجَّج 42
Sınırdaki asker konuşlanması, kalması	مرابطة 46
Deniz araçları, gemiler	مراكب 49
Mızrakların yapıldığı ağaç	مُرَّان 20
Paralı asker, lejyoner	مرتزقة 43
Gemi	مركب 49
Sınır karakolu, sınır gözetleme yeri	مساح 47
Kılıçla teke tek savaşma	المسابقة 16
Zırhlı, zırh giyen	مُسْتَلَم 159
Silahlı	مسلحة 44
Yürüyüş	مسير 63
Kılıç	المسيفة 38
Piyade, yaya	مشاة 37
Meşrefi kılıcı	مشرق 8
Yer altı cephaneliği	مطامر 46
Çatışma	معركة 63
Ordugah	المعسكر 46
Ordugah Kuranlar	معسكرون 44
Savaşlar, gazveler	المغازى 63
Miğferler	مغافر 29
Miğfer	مغفر 29
Savaşçı	مقاتل 44
Ön taraf	مقدمة 54
Mancınıklar	المنجنقات 50
Mancınık	المنجنك 50
Bozguna uğrayarak kaçıp giden,	منهزم 44
Hint demirinden yapılmış kılıç	مُهَنْد 17
Birbiri içine geçmeli dokumuş zırh	مَوْضُونَةٌ 17
Ordunun sol tarafı	الميسرة 54
Ordunun sağ tarafı	الميمنة 54
Dişi deve	ناقة 58

Ok	نبل 18
Savaş için saf tutma, savaş	نزال 14
Ok	نشاب 15
Melez at	هجين 58
Savaş	هياج 24
Komutanlar	والى (ج) ولاة 45
Savaş	وعى 10 و 24
Savaş	الوقعة 64

Tablo 2. Fiil Olarak Tespit Edilen Savaş ve Askerlik Terimleri

Anlaşmak	اتفق على 81
Son darbeyi indirmek, öldürmek	أَجْهَزَ على 78
Kuşatmak, abluka altına alma	أَخْدَقَ (ب) 78
Vali atamak	استعمل على 83
Teyakkuza geçirmek, seferber etmek	استنفر 83
Ele geçirmek	استولى على 83
İstila etmek	استيلاء على 84
Ok attı	أَسْهَمَ 79
Çatışmak	إِشْتَبَكَ 10
Eman vermek	أعطى الأمان 78
Saldırmak	أغار على 79
Savaşa göndermek	أغزى 78
Savaşarak, mücadele ederek feth etme	افتتح غنوة 80
Savaşmak	اقتتل 80
Silah kuşatmak	ألبس سلاح 79
Komutan olarak atamak	أمر أميراً 74
Yenilmek	انهزم 83
Savaş için yola çıkmak	أوعب 26
Savaşa tutuşmak	أوقع بـ 80
Mübareze yapmak, karşılıklı savaşmak	بارز 76
Mübareze etmek	تبارز 81
Hazırlık yapmak	تجهز 82
Savaş için hazırlık yapmak	التجهز لغزو 82
Tahkim etmek, güçlendirmek	تحصن بـ 82
Sağlamlaştırma, tahkimat yapma	تحصين 75
Savaş kızıştı	التحم الحرب 80
Karşılıklı ok atmak	ترامى بالنبل 81
Sürünmek	تراحف 81
Kılıç çekmek	تسلّ السيوف 68

Savaş için hazırlık yapmak	تَضَنَّعَ للحرب 16
Kılıçtan geçirmek	جَرَدَ السيف 73
Ordular hazırlamak	جَهَّزَ الجيوش 74
Yığınak yapmak	حَشَدَ 65
Kuşatma yapmak	حَصَرَ 64
Hendek kazmak	خَنَدَقَ 73
Kılıç zoruyla girmek	دَخَلَ بالسيف عنوة 65
Zorla girmek	دَخَلَ عَنوة 65
Savunmak	دَفَعَ عَنْ 65
Yenmek	دَوَّخَ 74
Ok atmak	رَامَى بالنبل 76
Ok atmak	رَشَقَ بالنبل 65
Gemiye binmek	رَكَبَ البحر 67
Taş attılar	رَمَى بالحجارة 66
Ok atmak	رَمَى بالنبل 67
Ok atmak	رَمَى بسهم 66
Ok atmak	رَمَى بنشابة 67
Taş atmak	رَمَى جمرة 66
Sürünerek yürümek	زَحَفَ 67
Hakim kılmak	سَلَطَ عَلَى 68
Kılıçları çekmek	سَلَّ السيوف 68
Orduyu yürütmek	سَيَّرَ جيشاً 74
Savaş alevlendi, kızıştı	شَبَّ الحرب 68
Saldırı başlatmak	شَنَّ الغارة 68
Saldırıları başlatmak	شَنَّ الغارات 68
Bariş yapmak	صَالَحَ 76
Sivri bir aletle yaralama	طَعَنَ (ب) 33
Zafer kazandırmak	ظَفَّرَ 75
Seferber etmek, doldurmak	عَبَّأَ 69
Deniz savaşı yapmak	غَزَا البحر 70
Savaşmak	غَزَا ب 70
Denizde savaşmak	غَزَا فِي البحر 69

Yenmek, galip gelmek	غلب على 69
Kılıçla feth etmek	فتح بالسيف 71
Barışçı yolla feth etme, ele geçirme	فتح صلحاً 70
Zorla, savaşarak	فتح قسراً 70
Birimleri ve toplulukları dağıtmak	فَضَّ المجموع 16
Savaşmak	قتال 75
Öldürmek	قتل 71
Mızrak atmak	قذف بالحرية 71
Silah kuşanmak	لبس سلاح 72
Karşılıklı olarak teke tek vuruşmak	مبارزة 77
Mancınıklar kurmak	نصب المناحينق 72
Saldırmak	وثب 72

ŞEKİLLER

Tespit Edilen Bazı Savaş Ve Askeri Terimler İle İlgili Resimler:

Şekil 1. Savaş Giysi Resimleri

مغفر (Miğfer)

درع (Zırh)

Şekil 2. Kişisel Silah Resimleri

قوس (Yay)

سهم (Ok)

كناانة (Ok torbası)

رمح (Mızrak)

سيف (Kılıç)

ترس (Kalkan)

خنجر (Hançer)

فأس (Balta)

Şekil 3. Savaşçı Resimleri

رامي (Okçu)

فارس (Atlı)

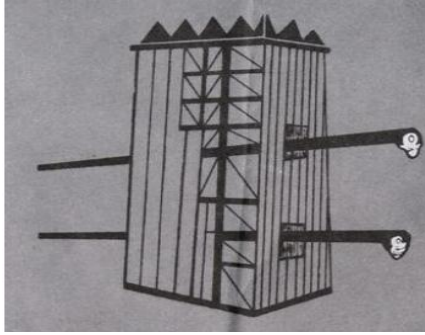
Şekil 4. Savaşta Toplu Olarak Kullanılan Araç Resimleri

المنجنیک (Mancınık)

العزاد (Küçük Mancınık)

(Kaleleri Yıkma İçin Yapılan
Araç) دبابه

سفينة (Gemi)

رأس كبش (Koçbaşı)

سالايم (Merdivenler)

Şekil 5. Savaşta Kullanılan Bazı Hayvan Resimleri

الجمل (Deve)

ناقة (Dişi deve)

فرس (At)

بغال (Katır)

حمار (Eşek)

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

9-13. yüzyıl Arapça kaynak eserlerde geçen savaş ve askerlik terimleri ilgili yapılan literatür taramasında, kaynak eserlerin bir çok açıdan ele alındığı, ancak eserlerde geçen savaş ve askerlik terimleri ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı görülmüştür. Bununla birlikte bu konuyla ilgili bazı çalışmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Örneğin; Altunsoy (2006), “İlk Türk-İslam Devletler’nde Kullanılan İdârî ve Askerî Terim ve Unvânlar” isimli çalışmasında, İlk Türk-İslam Devletleri’nin ana karakterini ve gücünü belirleyen idârî ve askerî yapılarını ve müesseselerini ortaya koyabilmek amacıyla kullanılan idârî ve askerî terim ve unvanlar incelenerek sınıflandırılmıştır. Kısa bir siyasi tarih bilgisi verildikten sonra, idari unvan ve terimler ve ardından askeri unvan ve terimler incelenmiştir. Bülbül(2011) tarafından yapılan, “Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü’ndeki Askeri Terimler” isimli araştırmada, esas alınan ve içinde askeri terimlerin seçildiği kitap, Mehmet Zeki PAKALIN’ın “Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü”dür. Bu çalışmada terimler, yapı, anlam ve köken bakımından incelenmiştir. Türkçe terimlerin yanı sıra yabancı dillerden geçmiş Arapça ve Farsça kökenli terimlere de yer verilmiştir. Aynı şekilde Altuntaş (2007)’ın, “İbnu’l-Esir’in(1160-1232) el-Kamil Fi’t-Tarih adlı eserine göre Haçlı Seferleri” isimli çalışmasında, başlıkta belirtilen eserin haçlı seferlerini konu alan bölümleri derinlemesine araştırılmıştır. Yazarın haçlı seferlerini

işleyiş tarzı ve ortaya koyduğu bilgiler değerlendirilmiştir. Ayrıca yazarın konuları ortaya konuş biçimi ve içeriği bazı yönleriyle diğer eserlerle karşılaştırılmıştır. User (2012) ise, “Eski Türk Yazıtlarında Politik ve Askerî Terimlerinden Örnekler” adlı yazısında, Köktürk politik örgütlenmesinin en üstünde yer alan kağanın adı ile “ad; unvan” ve “sû; ordu” sözcükleriyle oluşturulan söz öbekleri araştırılmıştır.

Çalışmamızda ise modern askeri terminolojinin kaynağını teşkil eden Klasik Arapça kaynak eserlerde geçen savaş ve askerlik terimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmamıza kaynaklık edecek ve fikir verecek çok sayıda kaynağa sahip olmamıza rağmen, konunun genişliği eldeki malzemenin çok oluşundan dolayı incelenecek eser sayısında bir sınırlamaya gidilerek, Cahiliye ve erken İslami dönemde yazılmış eserlerle, Vakîdî(ö.207/822)’nin, el-Megâzi’n-Nebeviyye, Belâzûrî(ö.279/892)’nin Futûhu’l-Buldân, Ya’kûbî(ö.292/904)’nin Târihu’l-Ya’kûbî, Taberî(ö.310/922)’nin Târihî Taberi ve İbnü'l-Esîr(ö. 610/1233)'in el-Kâmil fi't-târih adlı eserleri incelenmiş ve bu eserlerde geçen savaş ve askerlik terimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bueserlerin taramasından elde edilen savaş ve askerlik terimsayısı aşağıya çıkarılmıştır:

Cahiliye dönemi eserlerde : 46

İslami dönem eserlerde : 48

Vakîdî’nin “el-Megâzi’n-Nebeviyye” isimli eserinde: 80

Belâzûrî’nin “Futûhu’l-Buldân” isimli eserinde : 56

Ya’kûbî’nin “Târihu’l-Ya’kûbî” isimli eserinde: 18

Taberî’nin “Tarih-i Taberi” isimli eserinde : 13

İbnü'l-Esîr’in “el-Kâmil Fi't-Târih” isimli eserinde : 194 olmak üzere toplam 455 savaş ve askerlik terimi incelenmiş olup bu terimlerin bir çoğunun, günümüzde hala kullanılmakta olduğu görülmüştür. Bu terimlerden bazılarının yeni üretilen modern savaş, silah ve araçlarına isim olarak verildiği ve bazısının ise artık kullanılmadığı gözlemlenmiştir.

Örneğin, kaleleri yıkmak için kullanılan دَبَابَة (debbâbe) terimi, günümüzde kara kuvvetlerinin önemli muharebe araçlarından olan tank için kullanılmaktadır. (Miğfer) مِغْفَر ,

(Gemi) سَفِينَة, (Kılıç) سَيْف, (Hançer) خَنْجَر, (Mancınık) مَنَاحِيك, (paralı asker) مُمَرِّزَة vb. gibi birçok

terim, günümüzde hala kullanılmaktadır. Ancak teknolojik gelişmeler neticesinde

kullanılan savaş silah ve araçlarının artması ve savaş taktiklerinin değişmesiyle önceleri savaş düzeni olarak kullanılan الميسرة(ordunun sol cephesi), الميمنة(ordunun sol cephesi), الصائفة(yaz akınları), بارز (karşılıklı vuruşmak, mübareze yapmak) gibi terimler artık kullanılmamaktadır.

Araştırmamızda, çalışma alanımızı kapsayan eserlerin yazıldığı tarih itibariyle, savaş teknolojisinin göreceli gelişmiş olması dolayısıyla, konuyla ilgili terimlerin oldukça çok olduğu göze çarpar. Bazı kelimeler/terimler, önceki dönemlerden tevarüs edilmiş, bazıları da çağın ve sosyal-siyasi şartların gelişmesine paralel olarak gelişmiş ya da ihdas edilmiştir.

Öneriler

Bu araştırmanın kapsamını 9-13. Yüzyıl bazı Arapça klasik eserlerde geçen savaş ve askerlik terimleri oluşturmuştur. Bu kapsam alanı daha da genişletilerek yapılacak bir çalışmada çok daha fazla terim elde edilebilecektir.

Silah sistemlerinin, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin değişmesi ve gelişmesi, kuşkusuz savaş planlarını da değiştirecektir, ancak savaşın temel unsurlarında çok büyük değişiklik yoktur. Bundan dolayı eski tarihi terimler modern askeri terimleri anlamada ve açıklamada kullanılabilir.

Dilin canlı ve çağın şartlarına göre sürekli gelişen bir varlık olduğu gözönüne alındığında savaş ve askerlik terimleri de bu gelişim paralelinde değiştiği için kapsamlı bir çalışmayla terimlerdeki bu değişim süreci derinlemesine araştırılabilir.

Günümüzde kullanılan pek çok savaş ve askerlik terimlerinin temelini oluşturan klasik dönem eserlerde bulunan terimlerin, karşılaştırmalı olarak incelenmesi terimlerin oluşturuluş yöntemlerini öğrenme konusunda faydalı olacaktır.

Bir zamanlar bilim, edebiyat, felsefe, astronomi, matematik, fizik gibi pek çok bilim terminolojisinin kökenini Arapça terimler oluşturmaktaydı. Örneğin Simya anlamına gelen İngilizce alchemy kelimesiArapça kökenlidir. Bunun dışında Türkçede kullandığımız asker, harp gibi pek çok kelime de arapça kökenlidir. Arapça yazılmış klasik metinlerde

geçen savaş ve askerlik terimlerinin tespiti, Türkçe, İngilizce, Fransızca, Farsça vb. diğ er dillerde kullanılan savaş ve askerlik terimlerinin de kökeninin bulunmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altunsoy, Z. (2006). *İlk Türk-İslam Devletler'nde Kullanılan İdârî ve Askerî Terim ve Unvânlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Altuntaş, H.M.(2007). *İbnu'l-Esir'in(1160-1232) el-Kamil Fi't-Tarih adlı eserine göre Haçlı Seferleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Urfa.
- Belâzûrî Kimdir (Hayatı).15.05.2014 tarihinde <http://www.mavirize.com/genel/belazuri-nedir.html> sayfasından erişilmiştir.
- Bülbül, F. (2011). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'ndeki Askerî Terimler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Çetin, N. M. (1991). *Arap-Dil. III*. İstanbul: DİA.
- Doğan, C. (1998). *Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretim Metot ve Teknikleri*. Ankara.
- Ebu Temmam.(1998). *Dîvanu'l-Hamase*.(Ahmet Hasan Besec, Der.).Beyrut: Dâru'l-Kitab el-İlmiyye.
- el-Belâzuri, Ebi el-Hasan. (1412-1991) . *Futuhu'l-Buldân*. Beyrut: Dâru'l-Kutub el-İlmiyye.
- el-Câhiz. (1345-1926).*el-Beyan ve't-Tebyin*, (Hasan el-Nidûbî, Der.). Mısır:el-Matbaa el-Ticariyye el-Kubra.

- el-Mes'udi, Ebu'l-Hasan Ali. (2005). *Murucu'z-zeheb ve M'aâdin el-Cevher, I-IV*. (Kemal Hasan Mer'i, Der.). Beyrut: Mektebe el-'Asriyye.
- el-Vâkidî, Abu Abdullah Muhammed b. Ömer. (1966). *Kitab el-Meğâzi. I-IV*, (Marsden Jones, Der.), Londra: Oxford University Pres.
- el-Ya'kûbi, Ahmed b. Ebi Ya'kûb. (ö.292/904). *Târîhu'l-Ya'kûbi. I-II*, Beyrut: Dâru Sadr.el-Tabarî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr.(1428-2007). *Târîhu'l- Tabarî*. Beyrut: Dâr İbnKesîr.
- eş-Şentemerî, el-A'lem.(1402/1982). *Eş'âr şu'arâ es-sitte el-câhiliyyîn*, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- et-Tebrizi, EbuZekeriya Yahya. (1405-1985). *Şerhu'l-Kasâid el-'Aşara*. ('Abd el-Selâm el-Hufi, Der.). Beyrut: Dâru'l-Kutub el-'İlmiyye.
- ey-yamu'l-'Arap Nedir, Ne Demek, Hakkında Bilgi. 15.05.2014 tarihinde <http://www.filozof.net/Turkce/islam-tarihi/12498-eyyamul-arap-nedir-ne-demek-hakkinda-bilgi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Fayda, M. (2013). *Belâzûrî*. Diyanet Yayınları: Diyanet İslam Ansiklopedisi.
- Gündüzöz, S. (2003). *Klasik ve Modern Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları*. Nüşa Dergisi, Sayı 8, 69-90.
- Hamidullah, M. (1992). *İslam Müesseselerine Giriş*.(İ.S. Sırma, Çev.) İstanbul: Beyan Yayınları.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hıtâb, M.Ş.(1403/1983). *el-Askeriyye el-Arabiyye el-İslamiyye*, Katar.
- Hizmetli, S.(1992). *İslam Tarihçiliği Üzerine*. I.Ankara: Diyanet İşleri Yayınları.
- İbnu'l-Esîr, Abu Hasan Ali. (1987), *el-Kâmil fi't-Târîh*, II-III, (İbn el-Fida Abdullah el-Kâdi,Der.). Lübnan: Dar el-İlmiyye.
- İbnu'l-Esîr, Abu Hasan Ali. (1987). *el-Kâmil fi't-târîh*, IV. (Muhammed Yusuf el-Dekkâk,Der.). Lübnan: Dar el-İlmiyye.
- İbnu'l-Esir(ö.630/1233)..15.05.2014 tarihinde <http://rehber.ihya.org/yenirehber/ibn-ul-esir.html> sayfasından erişilmiştir.

İbnu'l-Esir(ö.630/1233). 19.05.2014 tarihinde
[İbn Hallikan, Ebu'l-Abbas Şemsuddin, \(1968\). *Vefeyatu'l-A'yan. I-VIII.*\(İhsan Abbas, Der.\) Beyrut: Dar Sâdr.](http://www.islamtarihim.com/index.php?option=com_content&view=article&id=139:bnue-esir-ebuel-hasen-zzueddin-ali-b-muhammed-b-muhammed-e-eybani-el-cezeri-oe-6301233&catid=92:asayfasından erişilmiştir.</p></div><div data-bbox=)

İbn Hişam, Abu Muhammed Abdulmelik. (1985). *Siyeri Nebi. II, III.* Beyrut: Dâru'İhyâu'l-Turasi'l-'Arabi,

İbn Kesîr, el-Fida İsmail.(2010). *el-Bidâye ve'n-Nihâye. I-XX.*(Heyet, Der.). Dimeşk: Dar İbnKesir.

İbn Manzur. (1416/1996). *Lisanu'l-Arap.*VII/455. Beyrut.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Yayın.

Kaya, Ahmet. (1998). *Vâkidî'nin Hayatı ve Tarihçiliği.* Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Muhammed Ahmet Cad elmevla Bey vd. (1942). *Eyyamu'l-'Arab fî'l-Câhiliyye.* Mısır: Dârahyâ el-Kutub el-'Arabiyye.

Özaydın, Abdülkerim. *İbnu'l-Esîr Maddesi. XXI/27.* Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi.

Şeşen, Ramazan. (1998). *Müslümanlarda TARİH-COĞRAFYA Yazıcılığı.* İstanbul: ISAR Yayınevi.

Türk Dil Kurumu, (1988). *Türkçe sözlük.* (Genişletilmiş Baskı). Ankara: TDK.

Topaloğlu, B., &Karaman, H. (1980).*Arapça Türkçe Yeni Kamus.* İstanbul: Elif Ofset.

User, H.Ş. (2012).*Eski Türk Yazıtlarında Politik ve Askerî Terimlerinden Örnekler.* Bilig Dergisi, Sayı 60, 257-272.

Vakîdî Hakkında Ansiklopedik Bilgi.15.05.2014 tarihinde
[107](http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/vak%C4%B1disayfasından erişilmiştir.</p></div><div data-bbox=)

GAZİ GELECEKTİR